

Turki na slovenskem Štajerskem.¹

Spominki iz domače zgodovine.

(Spisal M. Slekovec.)

Odkar slovenski rod na Štajerskem prebiva, videl in doživel je že mnogo nesrečnih in žalostnih dnij; tekom minulih stoletij so ga obiskovale in občutljivo tlačile raznovrstne nadloge in bridkosti. Zdaj je po domovini davila strašna kuga. Pobiraje svoje žrtve, kosila je kakor kosec rožice po zelenem travniku in morila ljudi brez usmiljenja in razločka; nedolžnemu detetu, ki se je na materinih prsih grelo, prizanesla je tako malo, kakor sivemu starčku, ki se je opiral na palico. Kar je ušlo tej strašni morilki, ugonobila je navadno njej sledeča lakota. — Zdaj so v našo domačijo prihrula tuja, divja ljudstva, krvave vojske so se vnele, povrh pa so nastali še hudi ljudski prepiri. Po domovini se je razlegal bojni krik, v potokili je tekla človeška kri, močna in imenitna mesta so se razsipala in izginila s površja naše zemlje; komaj da še vemo za kraj, kjer je stalo to ali drugo. — Zdaj zopet so domačijo obiskovale prirodne nesreče, hude uime in razne nezgode: strašne plohe in povodnji so zalivale livade, požrešne kobilice uničevale

¹ O Turkih na Štajerskem je spisal profesor na graškem vseučilišču, dr. Fr. Ilwof, v „Mittheilungen des historischen Vereines für Steiermark“ v zvezkih IX., X., XI., XV. in XXXII. zelo obširen sestavek: „Die Einfälle der Osmanen in die Steiermark“, česar prvo polovico je marljivo porabil Janez Parapat pri svojem spisu: „Turški boji v XV. in XVI. veku“, priobčenem v Letopisu Matice Slovenske za leto 1871. Ta dva spisa sta pričajočim črticam služila v podlago; drugi pripomočki in viri, ki jih je še rabil pisatelj, zaznamovani so na dotednih mestih.

in pustošile njive in vinograde, nevihte in toče v tla pomandrale poljske pridelke, siloviti potresi rušili cerkve in hiše.

Pa kdo bi mogel našteti in popisati vse stiske in nesreče, ki so že prišle črez našo domovino, kdo dopovedati vse gorje, ki je grenilo prednikom našim življenje? Toda nobena nadloga ni vsekala domovini tako skelečih ran, nobena ni zapustila tako žalostnega spomina, kakor nezaslišana ljutost in grozovitost turška. Divjih Turčinov pomnijo Slovenci po vseh deželah še dandanes, in dolga vrsta let, ki je že od turških navalov sem pretekla, še tudi na slovenskem Štajerskem ni mogla iz spomina izbrisati prebridkih izkušenj, ki so jih morali naši prednamci prestati od tega krutega sovražnika krščanstva. Med vsemi sovražniki, ki so svoje dni razgrajali po slovenskih krajih, zavzemajo po vsej pravici prvo mesto — divji Turki.

Podati mislimo rojakom o turških navalih v slovenski Štajer nekako, če tudi le slabo in nedovršeno podobo, in da z njo srca Slovencev za ljubezen do tolikokrat stiskane slovenske domovine še bolj ogrejemo, to je namen naslednjim vrsticam.

Turkov, ki so celih 300 let bili strah in groza za vso Evropo, prvotna domovina je bila srednja Azija, pred vsem okolica Bajkalskega jezera. Ropažljni, neotesani in surovi so se pogostoma bojevali med seboj, še bolj pogosto so pa napadali sosedne Kitajce. Pozneje so se pomaknili dalje proti zahodu ter se naselili v Turanu. Razdeljeni na več rodov z lastnimi poglavarji, živeli so kot pastirji ter sprejeli mořansko vero. Leta 1224. je jeden njihovih poglavarjev, Sulejman, bežal s 50.000 ljudmi pred Mongoli proti zapadu v Armenijo. Ker pa ta dežela za toliko ljudij ni imela dovolj živeža, vrnili so se nekteri nazaj v Korasan, drugi pa so šli v Malo Azijo. Slednji so se ondi stalno naselili in širili svoje kraljestvo na vse strani. Leta 1299. so dobili v osebi Osmana I., vnuka Sulejmanovega, prvega turškega sultana (cesarja), po katerem se Turki tudi Osmanij zovejo. Njegov sin Urhan, ki je vladal od 1326. do 1359. leta, vzel je Bizantincem v Mali Aziji mesto za mestom ter svoje kraljestvo razširil do Bospora. Tega izvrstni sin Sulejman pa je turško kraljestvo razširil še takraj Helesponta. L. 1356. namreč se je na očetovo povelje pripeljal le z malo peščico ljudij na okornih, iz hlodov zbitih in z jermenij zvezanih

plavih črez ozki Helespont ter udaril naglo na neki, od Kalipolja kako poldrugo uro oddaljeni in slabo utrjeni grad. Ni miroval, dokler ga ni dobil v oblast. In odsihdob so Turki napadali okolico, in mesto za mestom, dežela za deželo se je morala v Evropi udati rastoči turški sili. Tudi Kalipoli je kmalu padel, in vsa dežela do Marice in Erkene je postala turška pokrajina.

Še bolj so napredovali Turki v Evropi za Urhanovega drugega sina, Murada I. (1359—1389). V kratkih letih je skoro vsa Rumelija prišla njemu v oblast. L. 1365. otepe še Srbe, in ko se ti z Bolgari in drugimi slovanskimi narodi na Kosovem polju zberó, da bi se otresli turškega jarma, bili so na dan sv. Vida l. 1389. zopet tepeni in vsa krščanska vojska popolnoma premagana. Dvanajst srčnih junakov pridere sicer še tisti večer do Muradovega šatora, in Miloš Kobilovič zabode sultangu meč v srce, a s tem juškim činom nikakor ne uniči Turkov, ampak jih stori le še bolj srdite.

Umorjenemu Muradu je sledil njegov sin Bajesid I. (1389—1403), zmagalec na Kosovem polju, zaradi naglega in hrabrega bojevanja „blisk“ imenovan. Njegovi konji so teptali slovensko zemljo prvikrat.

Ko je bila Bolgarska popolnoma podjarmljena in je nehala samostalna kneževina biti tudi Vlaška, stala je Turkom pot na Ogersko odprta. Kristjani so se sicer pod poveljem ogerskega kralja Sigmunda zbrali, da bi zastavili pot Turčinom, pa zeló, zeló so se varali. Dne 28. kimovca l. 1396. premaga Bajesid pri Nikopolju krščansko trumo, in marsikteri slovenski sin je izdihnil na krvavem bojišču svojo dušo. 20.000 kristjanov je mrtvih obležalo, blizu toliko jih je bilo pa ujetih; kralj Sigmund sam je s Hermanom Celjskim komaj in komaj utekel. Naslednji dan je dal Bajesid nad 3000 ujetih kristjanov grozovito pomoriti, ostale so patirali v Malo Azijo v sužnost.

Tri dni je Bajesid počival na bojišču, potem se je pa obrnil s svojimi divjimi trumami proti Ogerski. Zmage pijani Turčini drvijo na desnem bregu Donave urno naprej, prebrodijo Mitrovici nasproti Savo ter se kakor pogubnosna povodenj razlijejo po Ogerskem. Nektere turške čete so se spustile ob Dravi dalje naprej ter prihrule črez Medjimurje prvikrat na zemljo slovensko.

1. Ravnokar so ljudje po opravljeni trgovci slednje poljske pridelke pospravljali in se pripravljali za zimo, kar

se privalijo na brzih in lahkih konjičkih goste trume brkastih vojakov, kakoršnih štajerski Slovenci dotlej še nikdar videli niso. Imeli so prostrane hlače iz rudečega suknja in široke modre jope, na glavi pa velik razploščen zavitek večinoma bele barve. Njih sablje so bile zakriviljene, namesto pušek so imeli pa večjidel loke in tule polne puščic, ktere so z žveplenkami ovite zapalili in metali po strehah. In o groza! Od Središča do Ptuja se je zavilo nebo v gost dim, po tleh pa je bila gnušoba, kakoršne slovenska zemlja še ni videla. Povsod so zapuščali Turčini za seboj pogorišča, razvaline in znamenja nezaslišane grozovitosti. Zdaj se ljuta druhal pridrvi pred Ptuj. Mesto pač ni pričakovalo takega pohoda; z lahka se ga torej sovražniki polastijo, še lažje izropajo in potem zapalijo. Brez posebnega truda polovijo prestrašene meščane in deželjane v okolici in jih odženejo v sužnost. 16.000 duš, mož, žen in otrok, z živino in drugim imetjem vred so odpeljali s seboj ter nekaj pustili na Grškem, nekaj pa tirali dalje v Azijo.

Razdejanja in žalosti, ki jo je učinil ta prvi napad, ne opisuje nam sicer nikdo, pa v duhu gledamo lahko tužne razvaline tam, kjer so malo poprej stale prijazne vasice in lepa mesta. Dozdeva se nam, da še slišimo mili jok onih, ki so srečno oteli sebe, ne pa svojih in svojega prebivališča, in ki se zdaj solzni in plahi pomikajo po razvalinah ter izpod pepela in podrtin iščejo zadnje borne ostanke prejšnjega blagostanja. Na obličju tistih pa, ki so na potu v njim še neznano sužnost, iz ktere ni upati rešitve, vidimo v duhu strašno brezupnost, in milo se nam stori gledati toliko otrok, ki so jih povile slovenske matere, sedaj pa jih tirajo Turki v Azijo, da bi se pripravljali ondi za janičarsko službo.

Zmaga Bajesidova pri Nikopolju in njej sledеči naval na Slovensko sta bila strašen udarec za krščansko Evropo, in brez dvoma bi imela še žalostnejše nasledke, ko bi Turkov ne bil zadrževal drug sovražnik. In ta je bil mongolski vojskovodja Timurlenk, ki je iz Azije prignal neštevilne trume v turške dežele. Bajesid, ki je ravno oblegal Carigrad, gre mu z mnogobrojno vojsko naproti, in dne 20. malega srpana leta 1402. se vname hud boj na angorski planjavi. Navzlic temu, da so se Turki bojevali in bili, kakor oroslani, izgubil je Bajesid zmago in prostost. In črez osem mesecev je on, pred katerim sta se svoje dni tresli Azija in Evropa, umrl v prognanstvu.

Po Bajesidovi smrti so nastali na Turškem med njegovimi sinovi hudi boji, ki so trajali celih 11 let. Še le ko je Mohamed svoje brate Sulejmana, Izo in Muzo bil premagal in so bili ti v boju umorjeni, postal je l. 1413. samostalen vladar. Za njegovega vladanja so Turki porazbivali drugikrat po slovenskem Štajerju.

2. Že l. 1416. so nektere turške čete, ki so bile vdrle na Ogersko, ropale in žgale do štajerske meje med Dravo in Savo, pa naše domovine menda niso obiskale. Pač pa so turški konji naša tla teptali leta 1418., ko je precejšnja truma Turkov bila prihrula nad Radgonom in njeno okolico. Med tem ko so jedni oblegali utrjeno mesto, ropali in pozigali so drugi po okolici in doprinašali strašna zločinstva. To zvedevši, zbral je nadvojvoda Ernest, s priimkom „Železni“, v Gradeu štajerske trume ter jih združil s sosednimi. Miklavž grof Frankopan je pripeljal 1050 konjikov, 800 hrvatskih in 250 kranjskih, deželnih glavar koroški, Oton Ehrenfels, 700 kirasicov in 2000 pešcev; Štajerce, kterih je bilo 2000, pripeljejo Vuk pl. Stubenberg, Diting pl. Emerberg, Ekart pl. Herberstein in Friderik pl. Harrah; vojvoda Albreht V. pošlje 3000 konjikov in 2000 strelcev, in tem se pridruži še gospod Turjaški z 1000 strelci. S to vojsko, — bilo je skupaj 12.000 mož — šel je Ernest proti Radgoni ter napadel Turčine. Na obeh straneh so se bili srdito. V najhujši borbi je napadel turški poveljnik Ahmet beg Eberharda Kolnica, hrabrega oskrbnika dravske doline, ki je bil dva imenitna Turčina ubil, toda hudo je naletel, kajti Kolnic ga s sabljo tako vseka po glavi, da ga kar oblige obilna kri. Ali zdaj planejo nadenj drugi Turčini, in gotovo bi ga bili ubili, ko bi mu ne bil še o pravem času prišel Frankopan s 100 ogerskimi konjiki na pomoč. Ta zapodi Turke v beg in ubije Ahmeta. Turki, videč, da je padel njih poveljnik, spustijo se v beg. Ernest, ki je bil sam padel raz konja, ojači se, vdere s svojimi četami za sovražniki in jih mnogo ubije. Turčinov je obležalo na bojišču 12.000 pešcev in 7300 konjikov, med njimi Ahmet beg in 16 njegovih stotnikov. Kristjanov je padlo 1500 pešcev in 500 konjikov, 300 jih je pa umrlo za ranami v šatoru; sploh je bil tretji del krščanske vojske ranjen. Izmed plemenitnikov so postali žrtev za domovino Bogomir Ravbar, Ditrih Tanhausen in Viljem pl. Khevenhüller. Bogati plen je Ernest razdelil med svoje hrabre stotnike in med cerkve in samostane na Štajerskem. Ta slavni vitez

je umrl še le 47 let star v Brucku dne 10. rožnika l. 1424., ljubljen in obžalovan pri vseh.

Po tej slavnii zmagi niso Turki več nego 50 let obiskali štajerske zemlje, toliko več so pa imele v tem času trpeti od njih druge dežele.

Sultan Mohamed I. je spomladi leta 1421. padel na lov raz konja in se je tako pobil, da je kmalu potem umrl v Drenopolju. Da se med vojaki in raznimi strankami v deželi ne bi vnela vstaja, zamolčali so sultanovo smrt tako dolgo, dokler ni njegov sin in naslednik, Murad II., prišel iz Amazije, kjer je bil njega namestnik, v Bruso. Komaj je pa zasedel turški prestol, začel je leta 1422. oblegati Carigrad. Pa Bizantinci so se junaško branili in vse naskoke srčno odbijali. Navzlic temu je bil cesar Ivan prisiljen, s sultanom se pomiriti in mu precej dežele prepustiti.

Nato so posamezne turške čete ropale po Srbiji, na Vlaškem in Sedmograškem, da, leta 1431. plane 8000 Turčinov tudi na Hrvatsko in črez Kolpo na Kranjsko. Slabo utrjeno Metliko so divjaki kmalu obvladali in požgali, potem se pa lotili Novega mesta. Toda krščanska vojska — bilo je 4000 kranjskih, štajerskih in koroških Slovencev — prišla je mestu še o pravem času na pomoč in je Turke odpodila. Slovenskega Štajerja Turki takrat niso videli.

Avstrijski vojvoda Albreht, ki je od 1437. leta bil tudi ogerski kralj, umrl je za mrzlico v Lanzendorfu dne 27. vinitoka leta 1439. Dasiravno se mu je nektere mesece po njegovi smrti rodil sin Ladislav, ogerski plemenitaši le niso hoteli tega posaditi na očetov prestol, ampak so po nasvetu zvedenega Ivana Hunjada poklicali poljskega kralja na Ogersko. Vsled tega so med Ogersko in Turčijo nastale nove razprtije, ki so se po častnih zmagah Hunjadovih leta 1444. meseca malega srpana v segedinskem miru ugodno rešile za Ogersko. Nektere mesece potem je šel kralj Vladislav, hoteč turško silo popolnoma zatreći, z ogromno vojsko prek Donave, pa Murad ga je dne 10. listopada leta 1444. pri Varni potolkel; na krvavem bojišču je našel tudi kralj prečrano smrt.

Ravno tako nesrečen je bil Ivan Hunjadi, ki je po smrti Vladislavovi postal namestnik mladega Ladislava. Leta 1448. so ga Turki premagali na Kosovem polju; komaj da je še živ ušel. Toliko več sreče so pa imeli Albanci, ki so se pod Jurijem Kastrioto, slavnoznanim Škenderbegom od 1443. do 1467. leta junaško branili.

Dne 5. svečana 1451. leta je umrl sultan Murad II. Njemu je sledil njegov sin Mohamed III., moder in pogumen vladar, ki je dne 29. majnika leta 1453. vzel Carigrad in na prekrasno cerkev sv. Sofije postavil turški polmesec. Slavno Konštantinovo mesto je dobilo turško ime: Istambul.

Komaj je bil padel Carigrad, obrnil se je Mohamed proti Srbiji, ktero si je kmalu prisvojil. Pred Belim gradom pa so krščanski junaki, navdušeni po Janezu Kapistranu, pod poveljem znanega Hunjada dne 22. mal. srpana leta 1456. Turke dobro oklestili in vso Mohamedovo vojsko razkropili. Zato pa so slovenske dežele imele več časa mir pred Turkom. Dvajset dnij po tej sijajni zmagi (11. velikega srpana) je umrl slavni Ivan Hunjadi za kugo v Zemunu, nektere tedne pozneje (23. vinotoka) pa mu je sledil v večnost še Kapistran, kterega je cerkev leta 1622. prištela svetnikom.

V teh letih mirú se je v obrambo naše domovine marsikaj storilo. Na zboru, ki se je leta 1461. vršil v Mariboru, naložil je cesar s privoljenjem poslancev občen davek duhovnikom in posvetnjakom. Od vsakega dvora je bilo plačati po 3 vinarje, od zemljišča po 60 in od koče po 15 vinarjev. Obljubil je ob jednem, da v prihodnje ne bode več naložil takega davka. Pa navzlic tej obljubi je kmalu potem terjal velik in neopravičen davek od cerkev itd., kar je osobito višje duhovnike storilo silno nevoljne. Zato so se drugo leto po mariborskem zboru Štajerci, Korošci in Kranjeci zbrali proti volji cesarjevi v Lipnici, kjer so ugovarjali cesarjevi samovoljnosti in mnogo potrebnega sklenili z ozirom na vedno pretečo nevarnost. Tudi v l. 1468. in 1469. so se poslanci iz teh dežel večkrat skupno posvetovali o turških zadevah, pa vse to ni Turkom zabranilo pota v naše kraje.

3. Že leta 1469. so turške čete prihrule iz Bosne na Hrvatsko, odkoder so se o binkoštih pripodili divjaki v dveh trumah črez Kolpo na Kranjsko. V Metliki so počivali teden dnij, potem so se razkropili po deželi in prihruli zopet enkrat na spodnje Štajersko blizu Celja. Kamorkoli so dospeli, ropali so in žgali, morili starčke, žene in otroke, mladiče in čvrste može pa tirali s seboj v sužnost. Cerkve so ali poropali in užgali, ali pa s svojimi nezaslišanimi hudobijami oskrunili. Tako so divjali po deželi štirinajst dnij, in več tisoč ljudij je bilo deloma umorjenih, deloma odpečljanih v sužnost. Ko so Turki slišali, da so kranjski sta-

novi zbrali precejšnjo vojsko, s ktero hočejo mahniti nad nje, pomaknili so se nazaj proti Kolpi. Ali ta je bila med tem vsled deževja precej narastla, in ker niso mogli z ujetniki dovolj hitro črez reko, dohiteli so jih ondi Slovenci ter jih okoli tisoč posekali. Toda proti koncu leta, ko je že začelo zmrzovati, razlije se zopet prava ploha nad Slovensko. Velikanska vojska pridere namreč na Oggersko in v Slavonijo ter se razlije na vse strani. Tudi na Štajersko so Turčini pridivjali, in ker se niso postavili v bran ne Hrvatje, ne ogerski kralj Matjaž, ne cesar Friderik IV., česar dežele so vendar največ trpele, divjali so brez skrbi in dospeli do Celja. Okoli 20.000 kristjanov je bilo deloma pobitih, deloma v sužnost odpeljanih. Pri tej priložnosti so prilomastili divjaki brž ko ne tudi v krško okolico in napravili ondi mnogo škode.

Cesar je zaradi tega sklical na dan 19. sušca l. 1470. za Štajersko, Koroško in Kranjsko občni deželní zbor v Breže na Koroškem. Pa ta skupščina se je sešla še le meseca majnika v Velikovcu. Prišli so cesar, škofje solnograški, sekovski, lavantinski, tržaški, ljubljanski in mogunški, in razun teh še več odličnih plemenitnikov iz imenovanih dežel. Med drugimi stvarmi so sklenili, da se slovenskim deželam naloži nov davek za različne stanove, takozvani stanovski ali telesni davek. Vsak škof je moral plačati po 40 gld., vsak opat, infulirani prošt in vsaka opatinja po 32 gld., vsak drugi prošt in prednik kartuzijanskega reda po 16 gld., veliki mojster nemškega reda po 36 gld., komtur (upravitelj) po 12 gld., gvardijan po 4 gld. za se in brate svoje, ženski samostan pa po 2 gld.; nadduhovnik po 6 gld., župnik po 1, 2 in več goldinarjev po dohodkih svojih, ravno tako vsak posvetni cerkveni ključar; vsak beneficijat po 1 gld. in vikarij tretji del goldinarja, duhovni pomočnik po 60 vinarjev, kaplan po 32 vinarjev, vsak učenec, ki ni pri stariših in je star več nego 14 let, po 7, mlajši pa 4 vinarje, berač in beračica po 2 vinarja; vsak grof za svojo osebo po 32 gld., baron po 28 gld., gospod po 24 gld., vitez po 10 gld., vsak plemenitaš, ki od svojega posestva plačuje davke, po 5 gld. za se, po 3 gld. za soprogo in za vsakega otroka po 4 vinarje, vdove po stanu; meščan, ki ima posestvo, po 2 gld., vsi drugi brez posestva 1 gld.; rokodelec po 32 vinarjev, vdova njegova polovico, kmet na svojem posestvu po 1 gld., kdor pa živi na celi pristavi, po 32 vinarjev, na pol pristavi pa 24 vinarjev, itd.; žene po-

lovico tega, kar so plačevali možje; fantje, dekleta, celo dete na materinih prsih po 4 vinarje; posli, hlapci in dekle, dasi ne služijo, delavci po 7 vinarjev, rokodelske družbe po 60 vinarjev, bratovščine po 1 gld., židje in židovke v treh deželah skupaj 4000 gld.

Pa ta krvavi denar še ni zadostoval; že drugo leto 8. prosinca so v Gradcu uvedli nov davek, vsled katerega je moral vsak posestnik polovico letnih dohodkov plačati v turško blagajnico. Tudi vojake so nabirali po nemških in slovenskih deželah. V vseh škofijah so se vsak teden obhajali obhodi, in vsak od rastli kristjan se je moral v tednu dva dni postiti in zmoliti odločeno število očenašev. Kdor tega ni storil, moral je na teden darovati najmanj 3 vinarje, ali pa v naslednjem tednu še enkrat toliko moliti in postiti se; drugače je bil izobčen.

Česar so se vsi bali, zgodilo se je žalibog; l. 1471. je Turek obiskal zopet slovenske dežele, da bi pobral, kar si je bil kmet pripravil v minulih letih.

4. Istega leta pridrvi namreč bosenski poglavar Izak paša s 15.000 konjiki skoz Hrvatsko na Kranjsko. Ondi je požigal in ropal tri mesece in slednjič odgnal 20.000 ljudij v sužnost. Ko so Turki ujete kristjane bili po gradih in mestih zaprli, vrnili so se po tistem potu zopet na Kranjsko ter plenili in morili po deželi do Ljubljane. In zopet so ne le mnogo živine, ampak tudi več tisoč ljudij odpeljali. Pa to še ni bilo dovolj. Okoli binkoštij je Izak paša porazbijal z veliko vojsko tretjikrat pred Ljubljano. Tu razdeli svoje trume v tri dele. Jedna četa je drla prek Save proti Kranju in Kokri, druga proti planinam, ki ločijo Kranjsko od Štajerske, zapuščajoč za seboj sledi svoje grozovitosti. Kakor pogubonosna povodenj so se razlili Turki prek meje na slovensko Štajersko, ropali so, požigali in morili, da je bilo groza, po Savinjski dolini od Celja do Slovenjega grada, kamor so dospeli 21. malega srpana. Več tisoč ljudij je izgubilo življenje in svobodo; razun tega pa so divjaki razrušili ali pa poškodovali na slovenskem Štajerskem 24 cerkev, in kdo presteje hiše, ktere so oropali in požgali? Med tem ko je druga četa razsajala po Savinjski dolini, drla je tretja skoz Ogersko in Sedmograško.

V tistem letu so obiskali Turki meseca velikega srpana še zagrebško okolico, na Martinovo pa Istro in Kras. Od ondod so planili nad Vipavo in Gorico ter tirali s seboj 500 ljudij in mnogo živine.

Tolika razdejanja in še vedno preteče nevarnosti so silile razkosane nemške dežele na skupno delovanje; cesar, knezi in ljudstvo, vsi so bili jedne misli, da se mora nekaj zgoditi. Pa kaj? Posvetovali so se sicer na raznih skupščinah, a ostalo je vse le pri praznih besedah. Sklepi so bili lepi in hvalevredni, pa ni ga bilo, ki bi jih bil izvršil. Med tem so pa Turki obiskali zopet naše kraje.

5. Usodepolno ne le za Koroško in Kranjsko, ampak tudi za slovensko Štajersko je bilo leto 1473. Že koncem malega travna je cesar Friderik III. opomnil Korošce, naj se pod poveljem deželnega oskrbnika Vilhelma Schenka oboroženi združijo s Štajerci in Kranjci, in naj obstavijo in utrdijo mejo. Toda predno se je kaj izdatnega storilo, stal je že Turek na slovenski zemlji. V četrtek po sv. Matevžu (23. kimovca) je prilomastil na Kranjsko, dva dni pozneje je bil že na Koroškem. 9000 pešev in 18.000 konjikov je drlo od Kaple mimo Celovca, zapuščajoč na desno in levo vse požgano in uničeno. Od Pliberka naprej so Turki prekoračili kmalu štajersko mejo. Pred Slovenjim gradcem so premagali oskrbnika tega mesta, Egidija Schulz-Hautzingerja, ki se je bil postavil z nekterimi možmi tem divjakom v bran. Prihodnji dan napravijo ondi šatore, v katerih prenočijo. Na vse zgodaj drugega dneva se razdelijo v dve krdeli. Jedno je drlo črez Vitanje in Konjice, kjer so Turčini obedovali v župnišču; drugo se je pa z ujetimi kristjani privalilo v Saleško dolino, razsulo šoštanjski grad in potem v soboto dne 1. vinotoka šlo od osme ure zjutraj do četrte popoldne v nepretrgani vrsti mimo Celja. Krščanske trume so jih sicer neprehomoma napadale in nadlegovale, pa brez uspeha. Pri Sv. Juriju pod Rifnikom so prenočili, v nedeljo 2. vinotoka pa odšli. Toda kamorkoli so bili prišli, povsod so napravili grozno škodo. Kot kažipot so služili Turkom v Istri, na Hrvatskem in Ogerskem trije izgnani krščanski duhovniki, na Koroško pa je divjakom kazal pot Korošec Miha Zwitter, kterege so Turčini bili ujeli blizu Novega mesta.

Nepopisna je bila tuga in nevolja, ktero so Turki v naši domovini zapustili. Z ginaljivimi besedami slikajo kranjski stanovi v neki prošnji do papeža Siksta IV. l. 1474. žalostni položaj na Kranjskem in po sosednih deželah. — „Nikdo nam ne pomaga — tako pišejo — že 8 trum Turkov je napadlo deželo, v njej ropalo in žgalo, da se Bogu usmili. Ako ne bo skoro pomoči, ne ostane nam, prebivalcem teh zadetih

dežel drugega, kakor zapustiti deželo, mesta, gradove in domovino in se preseliti v druge kraje. Že štiri leta traja ta grozna vojska, in ker se Turek hvali, da mu mora ves svet biti podložen, tedaj ne kaže drugega, kakor da ga izpodimo iz dežele, ali pa da jo popustimo sami, ali da se udamo Turku. Zato in da tudi sosedne dežele ne pridejo v jednakate stiske, prosimo pomoči, da ne bomo zapuščeni, in da božja previdnost naše tožbe in prošnje usliši, in da nam kdo svetuje in pomaga. Če se sovražnik polasti naše dežele, odprta mu je pot, in ovirati mu ne morejo potem ne vode, ne gore, da ne plane v laške in nemške dežele; bati se je celo, da pride v Rim. Vedno smo mislili, da bodo sovražnika ustavile vsaj visoke gore, ki nimajo ne cest, ne stez, in mogočne reke, kterih ni mogoče prejahati, ampak le preplavati, toda vse to ga ne ovira in nam nič ne pomaga. Zato kličemo in prosimo pomoči, da se mohamedanski sovražniki ne bodo hvalili in še bolj utrdili v veri, da se njim ni treba bati krščanskega meča, in da se njim ne more nič ustavlјati, niti jih kdo zadržati.“

„In potem prosimo, naj se pomisli grozna nečast, ki se dela Bogu. Sv. zakramente teptajo, hiše božje razdirajo, in koliko božjih služabnikov in koliko tisoč ljudij je kruti nevernik že pomoril v poslednjih letih! Kako neusmiljeno je ločil žene, može, otroke in prijatelje ter jih je — Bogu bodi potoženo! — nage, bose, lačne in žejne v železju in verigah, kakor hudodelnike z zvezanimi rokami na hrbtnu, odgnal v večno sužnost! Naj se pomisli nečloveška sila in zločinstvo, s katerim oskrunjajo uboge žene in device; grozna brezsrečnost, s ktero stare ljudi in nedolžne otročice, ki jih ne morejo tirati s seboj, v kosce sekajo in morijo. Oh, kaj trpijo ubogi ljudje, ktermin je vse pobrano in požgano, kar so imeli! Nimajo strehe in zavetja, kjer bi se skrili pred grozovitnim sovražnikom. Usmiljenja vredne matere morajo z majhnimi otroki bežati v črni noči, v dežu in nevihti ter nimajo s čim se pokrivati. Oh, to je mraz in trpljenje, strah in revščina, to so bridkosti, bolečine in jok! Človeško srce jih ne more umeti, nihče ne popisati, nihče ne dopovedati.“

Tako so pisali kranjski stanovi, pa tudi Štajerci niso molčali. L. 1474. v Mariboru zbrani so izvolili dne 9. grudna Janeza Saurau-a za poročevalca svojih sklepov in prošenj. Cesarju je imel naznaniti, da so kmetje zaradi vednih napadov že obupali in so celo pripravljeni, zemljишčnim go-

spodom odreči pokorščino, Turkom se pridružiti, ali pa se izseliti na Laško, Ogersko ali kamorkoli. Stanovi bodo spravili vojsko na noge prihodnje leto v nedeljo pred vnebohodom Kristusovim, pa tudi cesar naj postavi vojno. Cesar naj zve, da so stanovi na turški meji razstavili opazovalne straže, ktere vzdržujejo na svoje stroške. Kdor se udeležuje turške vojske, varen je povsod, in nihče mu ne sme kaj žalega storiti. Tudi duhovščina naj kaj pripomore. Svetega očeta, oglejskega patrijarha in solnograškega nadškofa bodo naprosili, da odpustke razpišejo za brambovce in za vse, ki darujejo kaj za turško vojsko. V ostalem pa pričakujejo pomoči tudi od Kranjske in Koroške.

Cesar je razpisal skupni zbor poslancev s Koroške, Kranjske in Štajerske na drugo nedeljo po veliki noči leta 1475. v Maribor. K temu zboru je pozval vse prelate, plemenitaše in zastopnike mest in trgov teh treh dežel. Sklenilo se je, naj se pobira občni davek za turške potrebščine. Vsak prebivalec, posvetnjak ali duhovnik, mora dajati vsak teden po jeden vinar; tudi hlapec ali dekla, ki služi na leto 2 gld., naj plačuje tedenski vinar. Oprošcene so le ženske, ki nič ne služijo. Ta davek so dovolili za jedno leto. Pobirali so ga na Štajerskem Janez, opat admontski, Ulrik pl. Graben in Vuk Neuenhauser, in kot prisedniki Jurij iz Reichenburga, Vilhelm Graesel in Andrej Nerringer. Postavili so tudi za vsako deželo posebnega vojskovodjo; za Štajersko je bil Reinprecht iz Reichenburga izvoljen.

Tudi cerkveni poglavar je storil, kar je mogel. Ne le, da se je trudil spraviti vladarje, zapovedal je tudi, spoznavši, da človeška moč brez božje pomoči nič ne velja, naj duhovniki v prvih nedeljah kterege si bodi meseca po vseh krajih v ta namen opravljam sv. maše, molijo litanije in skoz mesta in vesnice napravljajo obhode. Pri takih obhodih mora biti pričujoča vsa duhovščina, pridigar pa naj opominja in izpodbada ljudi k obrambi krščanke vere. Molijo naj, da se Bog usmili vseh, ki gredó na turško vojsko ali jo podpirajo z denarjem. Redovniki naj opravljam obhod v samostanu. Kdor moli za vojake in njih podpornike, prejme tolkokrat po 200 dnij odpustkov, kolikorkrat je bil pri sveti maši, litanijah in obhodih; kdor gre pa sam na vojsko leto in dan, ali kdor še prostovoljno pošlje po jednega ali dva moža nad Turka, dobi odpustek svetega leta. Vsem, ki podpirajo vojsko z denarjem, ali ki se bojujejo zoper sovražnika nevernika, ali ki na kak drug način pripomorejo k

njegovemu pогину, sme izpovednik podeliti popolni odpuštek enkrat v življenju in enkrat v smрtni uri. Po cerkvah naj postavijo pušice, da se nabirajo milodari v ta namen. Ako se pa vojska ne spravi na noge, porabi naj se nabrani denar za druge potrebne in pobožne namene. Vse to naj duhovniki čitajo tri nedelje zaporedoma s prižnice, in tudi sicer, kendar je treba.

Razun te okrožnice od dne 28. rožnika l. 1475. razposlal je papež Sikst IV. dne 12. kimoveca tistega leta še do vseh krščanskih poglavarjev povabilo, naj pošljejo poslance v Rim, da bi se posvetovali zaradi križarske vojske zoper Turke.

Ukrenilo se je torej marsikaj, da bi se sovražniku zbranila pot v deželo, toda slovenske dežele izdatne pomoči vendar le niso dobile; morale so se same braniti. Prebivalci so sem ter tja sezidali močne stolpe z zidom obdane, ktere so imenovali „čardake“. Taki stolpi so bili navadno štirioglati, in njim je bilo prizidano visoko, okroglo, pa tesno bivališče za vojake. Tudi okoli cerkev, stoječih na planjavah in hribih, stavili so močno zidovje z majhnimi linami za streljanje, da bi o času sovražnih napadov ljudje našli zavetje za njim. Take trdnjavice so imenovali „tabore“. Na hribe in gore so nanosili kupe drv, da bi jih užgali, kendar se bo Turek zopet prikazal v deželi, in tako so dajali s tem daleč na okoli znamenje, naj se starčki, žene in otroci urno odtegnejo in poskrijejo, mladeniči in možje pa oboroženi zberó na določenih prostorih. Pripravili so si puške, sablje in vsaktero orožje; kjer pa tega ni bilo, imeli so pripravljene vsaj debele, iz najtršega leša narejene „tolkače“ in močne, z dolgimi žreblji obite „porate“.

6. Pa kaj je maral Turčin za vse sklepe in priprave? — Že dne 14. velikega srpana l. 1475. je stal zopet na slovenski zemlji. Okoli 12.000 teh divjakov je prihrulo na Dravsko polje in razsajalo po turški navadi od Ptuja in Gore do Lembaha. Kamor je ljuti sovražnik prišel, pokončal je vse, in za njim so matere, ki so se bile srečno poskrile, pobirale koščke svojih otrok, ktere je bil Turek razsekal. Ko sta se približala štajerski in koroški stotnik s precejšnjo trumo, umaknili so se nepovabljeni gostje proti Savi do Brežic, zapustivši za seboj znamenja nečloveške krutosti. Kmalu potem dospejo še Kranjci s stotnikom Ludovikom Kozijakerjem, ki se na sv. Jerneja dan (24. velikega srpana) združi z drugimi trumami. Za prvega poveljnika

izvolijo Sigmunda pl. Polheima, stotnika radgonskega. Ta četa — štela je baje le 450 mož — zgrabi pri Bizeju blizu Sotle Turke ter se bije neustrašeno; naposled pa omaga, kajti nasprotnikov je bilo vse preveč, in k temu je še nekaj nezvestih pobegnilo z bojišča. Mnogo plemenitnikov je storilo smrt za vero in domovino, a več drugih, med njimi tudi poveljnik Sigmund pl. Polheim, bilo je v sužnost odpeljanih; le malo se jih je srečno rešilo.

Istega leta, kmalu po sv. Mihaelu, pripeljal je glasoviti Korošec, Miha Zwitter, zopet 4500 Turčinov na Kranjsko. Mimo Krškega, Kostanjevice udarijo naravnost proti Kranju in Radoljici ter bi radi šli tudi na Koroško. Pa takrat jim je izpodletelo. Prebivalci so vse soteske, posebno pa vhode pri Slovenjem grádcu proti Pliberku, pri Jezeru, na Ljubelju in Korenu dobro zavarovali. Zato so pa razbijali toliko hujše in daljše na Kranjskem.

7. Tudi v prihodnjem letu (1476) so teptali turški konji slovensko zemljo. Na večer pred godom sv. Marjete (10. rožnika) je 4500 Turkov pridrlo s Hrvatskega na Kranjsko proti Brežicam. Ker pa niso mogli črez Savo, počivali so ondi jeden dan in jedno noč, potem se pa obrnili nad Novo mesto in črez Cirknico v Postojno. Od ondod so vdrli črez Kras v Vipavsko dolino proti Gorici. Domú se vračajoč, ropali so še okoli Ljubljane in užgali zunaj mesta cerkev sv. Petra, potem so pa odšli skoz Kočevsko in poleg Kolpe iz dežele na Hrvatsko. Pa predno so Kranjsko zapustili, ločilo se je 2000 Turčinov od glavne trume ter je pri Krškem prebrodilo Savo in vdrlo na Štajersko. Na sv. Jakoba dan so prihruli v Podsredo, od ondod vihrajo v Planino in dalje do Šmarja, potem se obrnejo črez Lemberg v Rogatec in, pokončavši za seboj vse, razlijejo se na Hrvatsko ter plenijo od Krapine do Zagreba. Pa kmalu se vrnejo zopet na Štajersko, divjajo v Pilštajnu, Kozjem, Brežicah, Reichenburgu, Sevnici, pripeljejo se prek Save in se združijo na Kranjskem z drugimi trumami. Toda predno se z bogatim plenom vrnejo v domovino, odpošljejo še enkrat nektere čete na Štajersko, da bi pobrale in ukončale, kar so bili poprej opustili.

Ko naropano blago in ujete kristjane pospravijo v varna zavetja, prihrujejo zopet na Slovensko. Neki Wallumbeg Markučevič, bržkone poturčen Slovan, pripeljal je v četrtek pred sv. Kozmom in Damijanom (27. kimovca) 1476. leta 8—10.000 ropaželjnih konjikov iz Bosne na Kranjsko

ter je dirjal z njimi poleg Save proti Kranjski gori, odtod pa skoz Belo peč na Koroško. Uboga dežela je grozno veliko trpela. Kamor so oči segale, bilo je vse v dimu in ognju, kri je tekla po cestah, in kar je ušlo meču in ognju, moralo je svoji mili domovini za vselej dati slovo in oditi v globoko Turčijo.

Obloženi z vsakovrstnim blagom in ujetih kristjanov brez števila s seboj tirajoč, zapustili so Turčini Koroško, in uboga štajerska dežela, ktera je bila že tolkokrat požgana, solzila se je vnovič pod turškimi podkvami in izgubila svoje poslednje premoženje. Turki, videč, da je malokaj ropati, niso se dolgo mudili, temveč kakor hitro so mogli, šli so skoz nezavarovane soteske v Slovenji gradec, od tam v Celje in poleg Save do Krškega. Ondi so se ušatorili in ostali osem dnij, razpošiljajoč roparje na vse kraje, celo prek Krasa v Istro. Na dan sv. Lenarta (6. listopada) so se vrnili v Bosno. Med ujetniki, ktere so vlekli s seboj, imenuje se tudi celjski meščan Jurij Leiser.¹

Da je tako majhna četa Turkov smela in mogla ropati toliko časa po treh deželah, to je kmete hudo razkaciло. Godrnjali so zoper gospodo in stanove ter celo trdili, da s Turki drže.

V prihodnjem letu so Turki zopet na Kranjskem razbijali. Tudi na Štajersko je hotelo 500 divjakov prek Save planiti, pa pri Krškem so se vsi utopili. Pač so pa našo deželo obiskali ljuti Madjari, ki so v Ormožu in okoli Ljutomera grdo razsajali. Česar niso njihovi konji poteptali, požrle so kobilice, ki so bile v neštevilnih trumah priletele z Ogerskega.

Da bi cesar Friderik IV. v obrambo slovenskih dežel in v olajšanje nezgod, ki so jih bile zadele v turških napadih, lažje kaj storil, spravil se je začasno z ogerskim kraljem Matjažem. Dne 1. sušca leta 1478. je ukazal kmetom okoli Slovenjega gradca, ki je imel v minulih letih mnogo trpeti od Turkov, da mesto po roboti z okopi in nasipi močno utrdijo, da bodo imeli okoličani varno zavetje. Ker je denarja primanjkovalo, terjal in naganjal je cesar stranke. Meseca malega travna je naložil vsem židom in židinjam na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem davek 3000 funtov vinarjev² za vojne potrebe zoper Turka. Tudi tedenski davek za ohranitev in plačo vojakov je dal ostro izterjevati. Pa

¹ L. Orožen, Das Bisthum und die Diözese Lavant III., 42.

² 1 funt vin. ali 1 gold. je imel 240 vin. (1 kr. = 4 vin.).

tudi Turek je po stari navadi prišel pobirat, kar si je ubogi kmet bil ob potu svojega obraza pripravil.

8. V nedeljo po Jakobovem (26. mal. srpana) l. 1478. so vdrle namreč turške trume črez Kranjsko zopet na Koroško. Pri Trebižu se je hotelo okoli 3000 zbranih mož postaviti Turkom v bran, pa predno so sovražnika še prav videli, ubežalo jih je že 2600. Ostale so pa Turki ubili in ujeli. In zdaj so razsajali, ropali in žgali po deželi, kakor še nikdar poprej; l. 1478. ostane v zgodovini Koroške v žalostnem spominu.

Ko so se bili kruti neverni divjega razgrajanja naveličali, vrnili so se s svojim ropom in silno veliko ujetimi kristjani proti domu. Pri Mohličah, kjer so vse pokončali, da je ostala le neka koča, hram in kopelj, prepeljejo se 15. vel. srpana črez Dravo, ko so bili starčke, otroke, in kar ni moglo z njimi, brez usmiljenja posekali. Drava tolike teže ni mogla nesti, zato je utonilo mnogo Turkov, pa še več ubogih kristjanov v valovih narastle reke. Skoz nesrečno Podjunsко dolino jih je peljala pot mimo Slovenjega gradca in Čelja poleg Save na Hrvatsko. Ko so se Turki počasi proti Bosni pomikali, napadla sta jih Peter grof Zrinjski in poveljnik iz Jajca z majhno četo, kar je divjake zeló preplasilo. V zadregi stepejo nekaj ujetih kristjanov do smrti; drugi so se pa bili v prvem neredu srečno oprostili in zbežali. Sovražnik se umakne v bližnji gozd, pa ondi je bil naslednji dan tako tepen, da jih je od 20.000 mož komaj 5000 pete odneslo v Turčijo. Tudi v tem letu so priletele požrešne kobilice z Ogerskega na slovenski Štajer in napravile silno škodo na polju in po vinogradih.

9. Še bolj nesrečno za slovenski Štajer je bilo leto 1479. Vsled prošnje solnograškega nadškofa Bernarda, kterege je bil cesar Friderik prisilil, da se je nadškofijstvu odpovedal v prid cesarjevemu ljubljencu, in na željo njemu podložnega sekovskega škofa Krištofa I. je poslal ogerski kralj Matjaž Tomaža Tarczala in Jakoba Sekelja s precežjo vojsko na Štajersko. Ta sta kmalu posedla solnograške in sekovske škofovske trdnjave in mesta, plenila po deželi in do Gradca vse uničila. Posebno madjarska četa pod poveljem „črnega“ Haugwitzja je razsajala prav po turško.

Pa tudi Turki niso v tem letu naši domovini priznesli. Meseca velikega srpana se jih je kakih 30.000 pripeljalo črez Savo na Hrvatsko in črez Dravo na Ogersko. Oddelek glavne vojske prihruje na Jernejevo (24. vel. srpana)

v Nedeljišče na Medjimurskem, kjer je bil ravno semenj in zaradi tega mnogo živine in ljudij tudi iz slovenskega Štajerja. Divjaki ljudi posekajo, živino pa ugrabijo. Potem naskočijo stolp, v katerem je bil carinski urad, vzamejo ga in umorijo 50 oboroženih mitničarjev. Potem so udarili nad slovenski Štajer. Kamor so pridrli, povsod se je nebo žarilo od ognja; med Muro in Dravo ni bilo drugega videti, kakor dim in plam. Ptuj so brezuspešno napadali, a toliko hujše so divjali po okolici in na Murskem polju. Ljutomer so do tal požgali in razdejali ter sploh tako škodo napravili, kakor še pri nobenem napadu ne.

Istega leta 1479., skoro ob istem času je vdrla druga četa Turčinov s Hrvatskega črez Sotlo med Brežicami in Pilštajnom na slovensko Štajersko. Porazbijala je mimo močno utrjenega Celja do Novega kloštra, samostana dominikanskega. Svoje konje so postavili v samostansko cerkev, v kateri so čudežno podobo matere božje in svetnikov zasramujoč posekali in užgali. Pri svojem odhodu iz samostana, v katerem so se tri dni mudili, oropali so vse, pobrali dragocenosti, knjige in pisma in jih vzeli s seboj. Tudi redovnike so tirali zvezane s seboj v sužnost, kakor priorja Pavla de Nova civitate, o. Jurija Marschalka de Viena in o. Gašparja Kolobina. O. Bolfenka Weidtdorffera, rojenega Dunajčana, so pa dne 24. velikega srpana na griču tik samostana grozovito umorili in potem odšli. Mrlič je tri dni nepokopan ležal, ker si nikdo ni blizu upal.¹ To četo je pri Brežicah napadel Jurij grof Zagorski, naklestil jo dobro in ji precej konj pobral.

Turški sili se uspešno v bran postavljati, za to je trebalo vojakov, za te pa denarja. Zato je cesar Friderik deželnim stanovom štajerskim ukazal, naj za turške potrebsčine pobirajo davek, kakor so prejšnja leta storili. Vrh tega je naročil, da mora vsak deželjan duhovskega in svetnega stanu, ki ima dohodke in kmete v deželi, od 100 funтов vinarjev prihodkov dajati in vzdrževati po jednega konjika in jednega pešca. Vsak plemenitaš mora s svojimi ljudmi, pešci in konjiki biti za vojsko pripravljen in nemudoma priti, kadar ga bo poklical stotnik. V vsej deželi mora vsakih devet mož postaviti desetega v vojsko, in če je treba, vsakih pet mož šestega z orožjem in vsem, kar je treba za vojsko. V vsaki deželi mora biti po jeden vojni poveljnik in po

¹ I. Orožen, Das Bisthum und die Diözese Lavant, III., str. 512.

štirje stotniki, da ljudi sklicujejo, v redu jih imajo in rabijo, kjer bode sila.

Pa vse te naredbe vendar niso mogle zabraniti, da bi Turek že črez kratek čas ne bil zopet vdrl v našo domovino.

10. Na dan sv. Ožbalda 1. 1480. — bila je ravno sobota — prilomastilo je 16.000 Turčinov brez dvoma črez Kranjsko na Koroško, ki so ondi grdo razsajali in ropali. Do grla siti in obloženi z vsem, kar so si poželeti, hruli so na gornje Štajersko ter tudi ondi plenili in morili, da je bil strah. Pri Judenburgu se vsa vojska razdeli. Jedni se dne 9. velikega srpana spustijo črez hribe v Ljubno, potem ob Muri mimo Brucka v Gradec in od ondod po rodovitni Murski planjavi do Radgone. Z bogatim plenomdrvijo nekteri naravnost na Turško, drugi se pa vrnejo zopet na gornje Štajersko ter se pri Ljubnem združijo s četo, ki je med tem okoli Knittelfelda ropala. Vse razškropljene trume Turčinov so se združile potem pri Velikovcu na Koroškem ter še pred svojim odhodom črez Kranjsko v Bosno plenile ondi na vse strani. Divjaki so obiskali pri tej priložnosti slovenjegaško okolico in porazbijali celo do gorskega sedla Radla.

To je bilo strašno leto, ne toliko za slovenski Štajer, kakor za druge kraje. Največ sta trpeli Koroška in gornja Štajerska. Mnogo vesnic je bilo do tal razrušenih in požganih, a na tisoče ljudij, ujetih in uklenjenih, peljali so v sužnost, med njimi 500 duhovskega stanu.

Rokopis, ki je hranjen v sekovskem župnišču, ima o tem napadu sledečo opazko: „... Monštance, kelihe, mašna oblačila, bunkve, oltarna pregrinjala in druge cerkvene lepotije so ugrabili, božje hiše izpremenili v hleve, kjer so plesali in jih oskrunjali z nečistostjo in drugimi grdobijami. Duhovnike so žgali, utapljali ali drugače morili in veliko jih gnali v bridko sužnost. Nedolžne otročice so devali v luknjaste vreče, da so skoz luknje glave držali in civilili, da je bilo groza. Novorojeno deco so trgali materam iz naročja, morili in metali jo črez plotove. Po nekterih krajih so žene in može z družinami vred zvezali in tirali s seboj. Veliko množico zalih deklic so peljali v težko sužnost. Kar jih je bilo močnih, odgnali so jih, slabotnim pa glave odsekali in jih utopili. Velika žalost in revščina je bila v deželi. Ni pomagalo ne jokati se, ne prosiši; nihče si ni bil varen ne na hribih, ne v dolinah, niti na planinah, če ga Bog sam ni otel. Povsod so bili na kupe ubite živali in umorjeni

Ijudje, in ni ga bilo, kdor bi jih bil zagrebel. Psi in volkovi so se gostili. Po hribih so mrtva trupla ležala v vodnjakih ali bila slabo zakopana, in nastal je tak smrad, da ostalim ljudem ni bilo prestatiti. Pač je bilo treba klicati s prerokom Davidom: O Bog, tuje ljudstvo je prišlo in oskrnilo tvoje svetišče, tvoje ime, tvoj narod!*

Pa tudi v drugem oziru ostane leto 1480. v zgodovini slovenskega Štajerja v žalostnem spominu. Ne le, da so našo domovino teptali in pustošili Turki in Madjari, požrle so še kobilice poljske pridelke, kolikor jih niso pokončali ti sovražniki, prebivalce pa je pobirala neusmiljena kuga.

Dne 3. majnika leta 1481. je rešila smrt krščanski svet grozovitne šibe, Mohameda II., ki je kristjane hujše črtil, kakor kterikoli njegovih prednikov. Do zadnjega trenutka svojega življenja je ostal zvest svoji prisegi, ktero je bil leta 1470. razglasil, in ki se takó-le glasi: „Obljubim in prisegam pri jedinem Bogu, stvarniku vsega, da nočem prej zaspasti, ne pokusiti okusnih jedil, niti poželeti nič sladnega, ne storiti nič dobrega, niti obrniti se na zahodno stran, dokler ne razderem in s kopiti svojega konja ne poteptam lesenih, železnih, srebrnih in naslikanih bogov, ki so si jih z rokami naredili častilci Kristusovi, dokler ne izbrišem s sveta od vzhoda do zahoda vseh njihovih pregreh.“

Po smrti Mohamedovi se je vnel hud boj med sinoma njegovima, Bajesidom in Džemom, pa črez tri leta je zmagal prvi in postal turški sultan.

Bajesid II. (1484—1512) je ljubil mir, zato se je le vojskoval, kadar je bil prisiljen. Da so pa za njegovega vladanja Turčini vendar le napadali naše kraje, tega ni bil toliko kriv sultan, ampak plenaželjni begi, sandžaki in paše, ki so proti cesarjevi volji hodili prek meje ropat.

11. Leta 1482. so težko roko in ostro sabljo divjih Turkov čutili Kranjci, v naslednjem letu (1483.) pa tudi štajerski Slovenci. Precejšnja truma nevernikov je namreč privihrala pozno v jesen ob Dravi z Ogerskega v našo domovino in ropala posebno okoli Ptuja. V tem letu, če ne še pozneje, razgrajali so Turki tudi okoli Laškega trga ter razdejali in oskrnili več cerkev. To razvidimo iz pisma oglejskega generalnega vikarja Butija de Palmulis od dne 22. malega travna leta 1486., v katerem duhovščini v Laškem trgu dovoljuje, v onih cerkvah, v katerih so neverni oltarje ali razdejali ali oskrnili, pa tudi v Laškem gradu

in Rimskih toplicah na prenesljivem oltarju ali „portatilu“ maševati.¹

Ob istem času je obiskala jedna turška četa Koroško. Trinajst dnij je po deželi divjala, požigala in podirala cerkve in hiše, ropala in razsajala, da se ne dá popisati. Ko so se bili roparji iz vseh krajev sešli, odrinili so z 9000 ujetimi kristjani in bogatim plenom proti Turčiji. Ali takrat jim je izpodletelo. Pri potoku Onavici zastavijo Turkom pot junaški Hrvatje in Srbi, ki divjake popolnoma potolčajo. Od 7—8000 Turkov, ki so bili Bosno zapustili, vrnilo se jih je le prav malo nazaj v domovino, morebiti ravno toliko, da so razglasili neprijetno novico po Turčiji.

Po tej slavni zmagi je imela Štajerska pred ljutim sovražnikom štiri leta mir. Ta čas so Slovenci dobro uporabljali. Popravljalni so podrtije, utrjevali mesta, cerkve in tabore in se pripravljalni na nove napade.

12. Ni še bila škoda prav popravljenja, prihrul je Turek leta 1487. zopet v deželo. Kod je vse hodil, in kje je razsajal, ni ravno znano, a toliko je gotovo, da je požgal Laški trg in oskrnul cerkev v Svetini. To razvidimo iz prošnje laških tržanov do cesarja Friderika, naj jim z ozirom na to, da so izgubili vse imetje, potrdi semenj na dan sv. Martina ter jim dá novo pismo, ker so izvirno požgali Turki. Cesar je njih prošnjo l. 1490. uslišal.²

Istega leta (1490.) dne 6. malega travna je umrl ogerski kralj Matjaž še le 47 let star. 31 let je slavno vladal in marsikteri nevarnosti srečno ušel, na cvetno nedeljo (4. maja travna) pa se je s strežnikom zaradi gnile smokve hudo skregal, in razkačenega je zadel mrtvoud, za katerim je tretji dan izdihnil svojo dušo. Narodne pesni ga sicer slavijo, pa štajerski Slovenci ne bodo lahko pozabili, kako grozovitno so njegovi vojaki razsajali po naši domovini ter se l. 1479. in 1480. družili celo z divjimi Turki. Matjažu je kot ogerski kralj sledil češki Vladislav. Ko so ga na dan sv. Matevža leta 1490. v Stolnem Belem gradu slovesno venčali, zjokal se je baje na ves glas. In res, prinesel je v deželo mnogo solz, a malo dejanja. Turki so hodili v naše kraje plenit, kakor poprej.

13. Že leta 1491. je prihrula precejšnja truma Turčinov na Kranjsko, kjer pa ni bila ravno srečna. Blizu

¹ L. Orožen, Das Dekanat Tüffer, str. 27.

² I. Orožen, Das Dekanat Tüffer, str. 29.

Ljubljane, pri vasi Hrušici jo namreč kmetje z nekterimi plemenitaši dobro naklestijo in ujete kristjane oprostijo. Toda navzlic temu se Turki leta 1492. zopet vrnejo in pod poveljem Ali paše na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem grozno divjajo. Bilo jih je kakor listja in trave, in skoro neverjetno je, kar nam zgodovinarji pripovedujejo o njihovi krutosti. Morili so kristjane na vse mogoče načine brez usmiljenja. Odsekane glave so nabadali na sulice in skačali okoli njih. Telesa umorjenih so divjaki parali, z njihovimi črevesi se prepasovali in celo pekli in žrli človeško meso, kakor Hotentoti v Afriki. Otroke so butali z glavami ob plotove in zidovje, da so se možgani razlivali po tleh, ali so jih pa natikali na plote. Človeški udje so ležali na cestah in potih, in okoli je bilo vse s človeško krvjo omažeževano. Milo so civilni in cepljali nedolžni otročiči, na kolih nabodenih, zraven njih so pa umirale matere osramočene in oskrunjene. Bila je žalost in nesreča, da je noben jezik ne dopove in nobeno pero ne popiše.

Pa one divjake je zadela zaslužena kazen. Pri Beljaku na Koroškem so jih koroški in štajerski vitezi tako slavno premagali, da jih je 10.000 mrtvih in 7000 ranjenih obležalo na bojišču. Tudi Ali paša je bil med prvimi in ni več videl turške zemlje. Ostali Turčini so potem ropali in požigali še po slovenskem Štajerskem ter naskočili Celje. Pa Jurij Herbersteinski je tako junaško branil mesto in vse naskoke tako pogumno odbijal, da so morali Turčini s kravimi glavami sramotno odlati.¹ Bilo bi misliti, da jih sedaj ne bo tako hitro nazaj, a žalibog že v naslednjem letu so se zopet vrnili in po Kranjskem in Štajerskem razsajali.

14. Meseca velikega srpana leta 1493. je prilomastil Jakub paša z 8000 konjiki s Hrvatskega na Štajersko ter drl naravnost proti Ptuju. Pa zastonj si je prizadeval, polastiti se tega mesta. Pripoveduje se, da je pred mestnim zidovjem zagledal proti jugozahodu na hribčku belo cerkev, sedanjo romarsko cerkev matere božje na Gori. Tako je mu je v nevernem sreču vzbudila želja, oropati to krščansko svetišče, oskruniti ga in če mogoče tudi razdejati. In že drvi s svojo trumo proti Gori, kjer je ravno tisti dan bil semenj. Proti večeru, ko so se ljudje najbolj z živino vračali domu, privihrajo Turčini k Sv. Lovrencu, polovijo živino

¹ Celjska kronika, str. 118.

in ljudi, zapalijo nektere hiše in dirjajo dalje proti Gori. Toda ko na Dvorščino dospó, očrnela je cerkev nenadoma in izginila izpred njihovih očij. Vendar pa še drvijo dalje in isčejo na vse strani, a zastonj. Med tem je bila namreč gosta megla nje in okolico tako zakrila, da niso vedeli, kam bi se obrnili. Boječ se, da jih utegne kaka krščanska četa neprevidoma napasti, vrnejo se nazaj na Dravsko polje, a gorjé tamošnjim vesnicam!

„Kvišku, kvišku plam se dviga,
Na široko liže, vziga,
Urniše od vetra dviga;
Kot iz pečnega oboka
Zrak žari, tramovje poka,
Strop se vdere, okno zije;
Dete plaka, mati vpije,
Stok živine iz drtine;
Dnev u svetla noč jednaka.“

Petnajst dnij so divjaki okoli Ptuja razsajali, lovili kristjane, požigali hiše in cerkve in doprinašali grozne reči. Tej drugali, ki je bila tudi grad Markovec nižje Ptuja razdejala, šel je Jakob Sekelj, lastnik ormoškega grada, s 5000 jezdci naproti. Njemu je sledilo kmalu še več nemških vojakov. S temi ali vsaj hitro za njimi je prišel na Štajersko tudi cesar Maksimilijan, ki je za Friderikom, umrlem v Lincu dne 19. velikega srpana leta 1493., vladal Avstrijo. Dne 27., 28. in 29. vinotoka je bil vladar v Radgoni. S skupno močjo so Sovražnika potisnili srečno iz dežele na Hrvatsko. Ondi so mu hoteli Ogri in Hrvatje pot zastaviti, pa bilo jih je vse premalo, Turkov pa preveliko. Dne 9. kimovca se na modruškem polju strašno zbijeo. Dalje ko se mahajo, večja izguba je. Nad 5000 kristjanov je obležalo na bojišču; najizvrstnejši plemenitaši, kakor Drenčini, Frankopani in drugi, bili so ali ubiti ali ujeti. Ban Emerik Drenčin je prišel Turkom v oblast, ki so mu pri obedu postavili glavi njegovega sina in brata na mizo. Ubitim so odrezali nosove in z banom vred poslali sultanu Bajesidu v Carigrad 5700 nosov. Drenčin je umrl črez tri mesece v sužnosti.

Za cesarja Maksimilijana (1493—1519) je bilo nekoliko boljše. Leta 1494. o svečnici se je sešel državni zbor v Vormsu. Sklenili so ondi občen davek od vsakega človeka brez ozira na stan. Kdor je imel 1000 in več goldinarjev premoženja, dolžen je bil plačati 1 gld. in več; kdor je premogel nad 500 gld. vrednosti, po 4 kr., in vsak, ki je bil star več od 15 let, po 10 vinarjev. Ta turški davek so morali

nabirati v posameznih duhovnih dolični župniki in dva poštena moža.

Tudi v Maribor je sklical cesar shod poslancev mest in trgov s Štajerskega, Kranjskega in Koroškega ter obljudil uslišati prošnjo Štajercem zaradi iztiranja židov iz dežele, za kar so mu deželní poslanci obljudili 16.000 funtov vinarjev. Visoka odkupnina je bila v dveh letih nabранa, in dne 19. sušca leta 1496. je cesar Maksimilijan I. podpisal pismo, s katerim so se židje izgnali iz dežele. Pa poprej so še obiskali našo domovino zopet Turki.

15. Po sv. Jerneju leta 1494. je privrelo kakih 5000 Turčinov na Hrvatsko proti Zagrebu in v nedeljo po sv. Michaelu na Kranjsko proti Krškemu. Ondi so se prepeljali čez Savo in planili na slovensko Štajersko. Grdo so razsajali okoli Planine, Pilštajna, Žusma, Studenice, Slovenske Bistrice in Zajckloštra, kjer so pred samostanom ujeli kartuzijanskega priorja in dva druga redovnika, ktere so z drugimi ujetimi kristjani vlekli s seboj. Potem so se obrnili proti Gori ter mnogo s semnja gredočih ljudij polovili in tirali s seboj. Z bogatim plenom se vrnejo potem v svojo domovino. Prav blizu omenjenih krajev, kjer so se godile te prigodbe, stali so vojaki in najemniki nemškega kralja. Ta 3000 mož močna truma bi se bila lahko postavila v bran in Turkom plen odvzela — pa še ganila se ni. Pač pa je nadlegovala uboge kmete in jim napravila mnogo škode.

Odslej je slovenski Stajer imel celih 35 let mir pred Turkom, in mila domovina bi si bila opomogla, ko bi je ne bile nadlegovale domače razprtije. Pa namesto Turkov so rogovili po domačih krajih nezadovoljni kmetje, ki so se bili zaradi visokih davkov, še bolj pa zavoljo krivic in nečloveškega odiranja od strani gospode — spuntali, in leta 1503., 1513. in posebno 1515. ostanejo v domači zgodovini zapisana z debelimi in krvavimi črkami.

Cesar Maksimilijan I. je umrl dne 12. prosince l. 1519. v Velsu na Gornjem Avstrijskem, in sledil mu je na cesarskem prestolu Karol V. Tudi na Turškem je l. 1512. Bajesidu II. sledil njegov sin Selim I. Ta je vladal sicer samo 8 let, pa v tem kratkem času je nakopičil toliko grozovitostij in zločinstev, da je strah in groza. Kri lastnega očeta, umorjenih bratov in več drugih sorodnikov je močila in oskrunila njegove roke.

Selimov sin in naslednik l. 1520. je bil Sulejman I., najslavnnejši izmed vseh turških sultanov; zato ga zgodovina

imenuje „Velikega“. Trdnjava za trdnjavo je prišla na Ogerskem njemu v roke, in ko je bil dne 29. velikega srpana leta 1526. uničil krščansko vojsko pri Mohaču, kjer je našel žalostno smrt tudi mladi kralj Ludovik, bila mu je pot odprta na vse strani. V kratkem času se je turško gospodstvo v Bosni, na Hrvatskem, v Dalmaciji in Slavoniji močno utrdilo, in zdaj se Sulejman hoče polastiti še Dunaja in z njim vse Avstrije. Dne 10. majnika leta 1529. zapusti z 250.000 vojaki in 300 topovi Carigrad ter jo mahne naravnost proti Ogerski. Črez Donavo napravijo Turki šest mostov, in zdaj dirja velikanska vojska mimo Bude, ktere se polastijo, izročivši Ogersko izdajici Zapolju, „kralju Janošu“, nad Dunaj. Dne 26. kimovca se privali tja ter napravi 7 taborov. Glavno mesto Avstrije je v strašni stiski, pa branili so ga in turške naskoke hrabro odbijali krščanski junaki, vmes tudi štajerski sinovi pod poveljem Abela Höleneka in Janeza Jurija pl. Purgstalla. Dne 14. vinotoka so turški janičarji naskočili poslednjikrat okope, toda s kravimi glavami so morali sramotno odlaziti.

16. Dunaj se je ljutega sovražnika srečno iznebil, a toliko bolj so čutile divjo jezo Sulejmanovo mestna okolica in sosedne dežele. Tudi na Štajersko so turški trinogi pridri, da se maščujejo tu nad nepovoljnim izidom pred glavnim mestom cesarstva. Neizrečeno veliko krvi je takrat ta druhal prelila na Štajerskem, ropala, žgala in veliko ljudij odpeljala v sužnost. Po cestah so ležala trupla devic, ktere so po sili mučili tako dolgo, da so umrle, na kolih in plotih nabodenih so milo civilili in cepljali nedolžni otročiči, sem ter tja pa jokali starčki, kterim so divjaki porezali nose in ušesa.

Mimo Maribora, kterege so brezuspešno napadali, divjali so Turki, ki so se bili pri Melju na pletah in napihnjenih volovskih kožah prepeljali črez Dravo, nad Slovensko Bistrico ter jo požgali. Jednaka usoda je zadela tudi Konjice in več vesnic okoli Celja in Doberne.¹ Tudi Rimske toplice so oropali. Ko so iz Dolja porazbijali k Sv. Magdaleni na Golici in našli cerkev zaprto, začel je neki Bošnjak s handžarom vrata sekati, pa treska mu je zletela v oko in ga oslepila, na kar je svojim tovarišem rekел: „Odlazimo, brača; svetac je kod kuće.“² To četo je pri Celju namlatil Viljem Herbersteinski.³

¹ Celjska kronika, str. 125.

² I. Orožen, Das Dekanat Tüffer, str. 365.

³ I. Orožen, Das Bisthum und die Diözese Lavant, III., str. 42.

Ferdinand I. bi se bil rad pomiril s Turkom. Zato je poslal v Carigrad Nikolaja Jurešiča, stotnika v Reki in Kisku, in štajerskega viteza Jožefa Lamberga s spremstvom 24 oseb, med kterimi je bil tudi latinski tolmač Benko Kuripešec iz Gornjega grada. Pa to poslanstvo ni imelo zaželenega uspeha, kakor že poprej dvoje drugih ne. Zato se je bilo vsak čas bati novega napada od Turkov, in povsod so se pripravljali za brambo, kolikor je bilo mogoče, ter utrjevali mesta, trge in cerkve.

Leta 1530. so Štajerci dovolili dvajseti del tega, kar so posestva vredna, od duhovštine in plemstva polovico davka, ki ga je moral vsak plačevati kraljevemu davkarju, in ob jednem so sklenili utrditi Radgono, Maribor, Ptuj, Ormož, Celje, Rogatec in druge kraje ter odmerili posameznikom tlako, navadno po 4 dni.

Tudi v Brežicah so se sešli nekteri kranjski, hrvatski in štajerski plemenitaši, pa njihovi dogovori so ostali brez uspeha, ker je manjkalo najpotrebnejšega — novcev.

Pa tudi Turki niso med tem mirovali. Da popravijo, kar jim je pred Dunajem bilo izpodletelo, pripravljali so se na vse pretege na velikanski naval, manjše trope pa so vznemirjale leto za letom slovenske dežele. Leta 1530. so pridrli Turki na Kranjsko petkrat in odgnali 3000 mirnih prebivalcev. Naslednje leto so napad ponovili, pa Hrvatje s Frankopanom na čelu so jim pobrali ujete kristjane in vse naplenjeno blago.

17. Brezvomno so v tem času Turki tudi slovenski Štajer obiskali, kajti čitamo, da je leta 1531. v Ljutomeru veliko škodo učinil hud požar, ki so ga unetili turški roparji, in da so 1. sušca na kose razsekali prednika v Zajckloštru, Andreja.¹

Tri tedne pozneje so se štajerski, koroški in kranjski odborniki zbrali v Spodnjem Dravogradu. Pri tej skupščini so za vojsko dovolili 2500 gld., od katerih je Štajerska prevzela 1333 gld. 60 vinarjev. Sklenili so tudi, da mora biti ob mejah stalna straža, pešcev in konjikov, in da morajo ogleduhi dobro zasledovati sovražnika; 8000 kranjskih kmetov je treba vedno pripravljenih imeti in oborožence sklicati iz vseh dežel. Nato je deželni glavar štajerski obhodil in pregledal hrvatsko mejo (granico), dajal potrebna naročila in utrjena mesta preskrbel z vsemi za vojsko potrebnimi rečmi.

¹ Muchar, Geschichte des Herzogthums Steiermark, VIII., str. 388.

Vsled njegovega naročila so napravili tudi v Lobnici blizu Ruš močne okope, ki so še dandanašnji znani pod imenom „turškega zidu“.

Navzlic tem in drugim ogromnim pripravam bi se bil kralj vendar le najrajši s Turkom mirno pogodil. Zato je poslal zopet poslanca k sultangu, da bi se z njim vsaj za premirje jednega leta pogodila. Pa predno sta poslanca na Turško dospela, valila se je že velikanska vojska proti Ogerski. Sultan Sulejman se je bil namreč proti koncu meseca malega travna leta 1532. zopet vzdignil in se podal na pot s silno vojsko, ki je štela 200.000 mož, med njimi 60.000 požigalcev in 300 topov. Ko so se mu bili v Belem gradu pridružili še Tatari in Bošnjaki, šel je pri Oseku črez Dravo in se namenil naravnost proti glavnemu mestu Dunaju. Pa pri Kisku ga hrabri Jurešič ustavi in trdnjavico tri tedne tako junaški brani, da je sultan izgubil vse veselje, da bi cesarja Karola iskal na Nemškem. Nemčija je bila rešena, pa joj ubogi Štajerski!

18. Dne 4. kimovca leta 1532. so Turki planili črez štajersko mejo. Zaradi neprestanega deževja in jako slabega pota se je valila vojska počasno naprej. Pokončujoč vse, kar jim je prišlo v pot, prilomastijo divjaki dne 11. kimovca pred Gradec. Ko je slavni Kacijanar pri Dunaju zvedel, da se turška sila pomika proti glavnemu mestu štajerske dežele, dirjal je noč in dan z 2200 večjidel domačimi konjiki na Štajersko, Žiga Herbersteinski pa ga je spremļjal. Hotel je sultana prehiteti in pomnožiti mestno posadko, kajti znano mu je bilo, da ima mesto sicer dovolj topov, a le malo izurjenih vojakov. Prišedši za nekaj milj do mesta, došla je novica, da je Turek že pred Gradcem. Kacijanar sklene zdajci tudi siloma propreti med sovražnimi trumami do mestnega ozidja, ker se je bal za lepo mesto, ki bi ga Turki gotovo izropali, ako jim pride v oblast. Toda Sulejman, začuvši o bližajoči se krščanski vojski, ni je čakal, ampak se 12. kimovca umaknil proti jugu. Ko torej Kacijanar dospe naslednje jutro ob 5. uri, sovražnika ni bilo nikjer, kajti ta je že bil preplaval Muro in pri tej priložnosti izgubil mnogo ljudij in popotnega blaga. Kacijanar je v mestu ostal tri dni, da so se spočili utrujeni vojaki. Pričovedujejo, da je potem sovražnika dobro otepel pri Ferenci. Herberstein, spremļjevalec Kacijanarjev, piše tudi, da je Pavel Bakič, ki je imel mnogo Kranjcev pri sebi, pod

Lipnico prijel zadnje straže in ugrabil veliko Turkov, konj in dragocenostij.

Turki so se obrnili proti Svičini, kjer so zapalili grad in vse oropali. Naslednji dan, 15. kimovca — bila je ravno nedelja in tako gosta megle, da drug drugega niso videli — počivali so ondi. Kakih 1000 Turčinov pa se je že prejšnji dan spustilo črez sedlo Radl proti Koroški. Ali ko pri Spodnjem Dravogradu zagledajo močno posadko, ktero je bil deželní glavar Vid Velcer tja postavil, pobegnejo črez Remšnik nazaj. Ondi so razdejali župnijsko cerkev sv. Jurija in podružnico sv. Katarine v Kapli.

Dva dni pozneje je sultan po trudapolnem hodu črez bregove in močvirnate kraje dospel pred Maribor. Turška glavna vojska se je mudila štiri dni na levem bregu Drave ter je nadlegovala Mariborčane, ki so se pod vodstvom Žige Višnjegorskega junaško branili in srečno odbili tri sovražne naskoke. Manjše ropaželjne čete Turčinov so pa razgrajale in ropale po Slovenskih goricah in doprinašale strašna hudo delstva. Oskrunile so cerkve sv. Jakoba, sv. Jurija, sv. Ilja v Slovenskih goricah; kjer so pa čvrsti slovenski sinovi obranili hiše božje, ogrdili so divjaki pokopališča. Tudi k Sv. Petru nižje Maribora so prihruli ter župnijsko cerkev in podružnico device Marije na Gori požgali. Neka pravljica še pripoveduje, ko so Turki proti Sv. Petru vihrali, da so stari in mladi bežali in se poskrili. Gorski cerkovnik je splezal v zvonik ter se skril v najvišji luknjici, učitelj pa je odbežal v bližnjo hosto ter si poiskal ondi varno skrivališče. Ko so Turki odšli in je postal vse tiho, prileze cerkovnik iz svojega visokega skrivališča, pogleda skoz lino, in ker nič ne vidi in nič ne sliši, gre na prostvo. Pa žalosten prizor! Kakor je po strašni toči žalostno gledati po svetu, tako je bilo tudi zdaj; vse je bilo tiho in mrtvo, žive duše ni bilo nikjer. Gost dim se je valil proti nebu iz hiš, ktere so neverniki užgali. Zdaj se cerkovnik spomni svojega tovariša učitelja in ga kliče, še li je kje živ. Globoko v votlem deblu nekega drevesa se mu ta oglasi, in oba sta bila vesela rešitve iz smrtne nevarnosti.

Ravno tako si ljudstvo tudi pripoveduje, da so Turki takrat prišli do „turške meje“ — brega v Metavi nižje Sv. Petra. Ondi so se njim prebivalci postavili v bran ter jih proti Sv. Lenartu zapodili. Lenarčanje so bežali v cerkev, pripravljeni, da se branijo do smrti. Divji Turčini planejo za njimi, in začelo se je ravno pred cerkvijo grozno klanje.

Ali zdaj vržejo nekteri, v zvoniku skriti, iz visočine na sovražnika več košev bučel, ki nevernike dobro opikajo. Iznenadjeni in prestrašeni se niso hoteli z drobnimi živalicami vojskovati ter so pobegnili. Pa komaj so se bili sitnim bučelam odtegnili, začeli so s kroglami iz topov na zvonik streljati, toda kakor pravljica pravi, krogle se zvonika niso prijele in mu niso nič škodovale.¹

Ista usoda, kakor cerkev sv. Petra, zadela je tudi Kamco; Turki so oskrunili ondi župnijsko cerkev sv. Martina s pokopališčem vred.

Pozno zvečer 19. kimoveca je bil most črez Dravo pri spodnjih mlinih izgostavljen, in drugi dan za rana je šel prvi črezenj veliki vezir Ibrahim paša, ki ga je bil napravil. Nektere nemške četice z Mariborčani so se pa lotile Turčinov ter nagajajo jim škodovale na razne načine. Tudi zgoraj imenovani Bakič in njegovi ljudje niso mirovali, da so si jezo ohladili nad neverniki. Ti so noč in dan drli prek mosta, pa še le 21. kimovca opoldne so bili vsi na drugi strani. Zaradi hitro izgostovljenega mosta je dobil Ibrahim od sultana lepega konja in veliko svoto naropanega denarja v dar.

Na prodnatem Ptujskem polju je manjkalo Turkom zdrave in čiste vode, zato so se, sežgavši most za seboj, razlili na vse strani. Jedna četa je ropala pod Pohorjem in razdejala gradove Frajhams, Slivnico in Lembah. Da divjaki tudi cerkvam niso prizanesli, razumeva se samo ob sebi. Toliko je gotovo, da so bile skoro vse hiše božje na Dravskem polju pri tej priložnosti oskrunjene. Tudi Ruš niso močni okopi in nasipi pred sovražnikom obvarovali, ampak divjaki so, kakor več drugih hiš božjih, tudi to slavno Marijino svetišče oskrunili in tam ubili mnogo ljudij, več pa še gnali s seboj v sužnost. Med slednjimi je bil tudi župnik, Janez Marija pl. Lichtenheim, kterege so Turki nekaj časa zvezanega vlekli s seboj, potem pa ga razsekali na kose.²

Naj tukaj še to omenimo, da so si v Hočah Turki potem, ko so bili vas in cerkev oropali in užgali, celo zvonove naložili in jih vlekli s seboj. Pa ker so s toliko težo že kakih 10 minut nižje cerkve bili v močvirju obtičali, puстили so zvonove ondi in z ostalim bogatim plenom pobegnili proti Ptuju. S posebno slovesnostjo so pozneje zvonove

¹ Fr. Zmazek, Fara sv. Petra pri Mariboru, str. 26.

² Ruška kronika.

nazaj pripeljali ter jih obesili v zvonik nove cerkve; ondi pa, kjer so jih bili Turki pustili, postavili so v hvaležen spomin kapelico, ki še dandanes stoji na potu od hočke cerkve k železnocestni postaji.

Glavna turška vojska je dospela 22. kimovca pred Ptuj. Sultan se tukaj ni nič mudil, ampak je z jednim oddelkom odrinil še tisti dan po blatnih haloških klancih, v katerih je mnogo živalij obtičalo in pocepal, v Vinico na Hrvatsko. Ostali pa, kar jih ni pri Ptiju mahnilo na drugo stran Drave, kjer so se zbirali oni turški oddelki, ki so po Slovenskih goricah ropali, dospeli so upehani v Vinico še le drugi dan.

Kaj radi bi se bili Turki tudi Ptuja polastili, pa ker je bilo mesto močno utrjeno, niso se ga upali lotiti; pač pa so oropali in užgali predmestje s cerkvijo sv. Ožbalda vred. Zato je vlada pozneje ukazala, naj dotočnim prebivalcem, kterim so bile hiše pogorele, odkažejo v mestu stanovanje, božja služba pa se naj s slovensko pridigo za nje opravlja v mestni župnijski cerkvi ali pa v cerkvi vseh svetnikov.¹

Izpred Ptuja je divja truma vihrala nad Veliko nedeljo in Ormož, kterečega je razdejala.² Mimo Središča, kjer so vse, kar je bilo živega in se ni poskrilo, ali pobili ali zvezali in gnali s seboj, drli so Turčini nad Varaždin, kjer so se združili z glavno četo, ki je bila dan poprej iz Vinice prihrula tja. Od ondod so se pomaknili v Turčijo nazaj.³

Vsled večkratnih napadov so slovenske dežele tako obnemogle, da so potrebovale miru in počitka. Tudi kralju Ferdinandu so moči tako opešale, da ni mogel nadaljevati vojske. Zato je poslal meseca grudna leta 1532. poslanca v Carigrad, da sultana za mir ali vsaj za premirje pridobi. To se je leta 1533. tudi posrečilo. Pri vsem tem pa Turku ni nikdo prav zaupal, in povsod so se skrbno pripravljalni za nove vojske.

¹ Dotično naročilo ima h koncu sledečo opombo: „Nation im Türk'n krieg zw Petaw gewesen anno im 32: Albaneser, Kriechen, Wossner, Wulgardier, Ratzen, Wallachen, Arabier, Natalier, Sophier, Persier, Egypter . . . Ungern, Behaym, deutsch, windisch, crabatisch *

² Muchar, Geschichte des Herzogthums Steiermark, VIII., str. 393. v opombi.

³ Cerkve, ktere so Turki pri tem napadu na slovenskem Štajerskem oskrunili, pošvetil je zopet l. 1534., posebno pa l. 1535. meseca vinotoka knez in škof lavantinski, Filip Renner.

Ker so se Mariborčanje v poslednjem turškem napadu zoper sovražnika dobro branili, mesto oteli in ohranili, odpustil jim je Ferdinand dne 6. malega travna 1533. leta 305 gld. davka; Slovenski Bistrici je potrdil svoboščine in pravice, Celju pa dovolil nov semenj na dan sv. Andreja.

Od štajerskih stanov je kralj terjal denarno podporo, ktero so dne 28. vinotoka l. 1536. za šest let po 12.000 gld. toliko rajši dovolili, ker je dal kralj vojno pošto črez Ptuj in Gradec na Dunaj napraviti.

Po deželi so se marljivo oboroževali in pripravljali na prihod Turčinov. Iz zakladnic v Gradcu in Dunajskem Novem mestu so vozili topov, raznih pušek, sulic, sekiric, smodnika in krogel v Ptuj in od ondod v druga važnejša mesta na Hrvatskem in Kranjskem. Za utrjenje Brežic so porabili 3000 gld. Vicedomom Štajerske, Kranjske in Koroške je bilo zaukazano, poklicati tesarske mojstre, ki bi napravili ladije za prevažanje živeža, streliva in drugih vojnih potrebščin črez Muro, Dravo in Savo. Vrh tega so po „turški štibri“ zbirali potrebni denar. Z Dunaja je kralj dne 5. majnika leta 1542. zapovedal, naj za to postavljeni možje na Štajerskem cenijo blago, imenje, dohodke, mostnino, cestnino, gozde, prihodke iz ribštva, rudarstva, polja, vinogradov, gradov, zaslužke dninarjev, rokodelcev, delavcev. Od vsakih 60 gld. vrednosti je bilo treba plačati 1 gld. za turški davek. Veliki posestniki, grajsčaki, morali so po zneskih, ki so jim bili zapisani za vsako posestvo v zemljiščnih knjigah, dajati novcev ali sami vzdrževati vojake.

Ker pa človeške naredbe nikakor ne zadostujejo, ako jih Bog ne podpira, razposlal je Ferdinand dne 20. vinotoka leta 1541. iz Linca razglas, v katerem pravi, da zavoljo hudih pregh in nesloge v veri — takrat namreč se je šopiril protestantizem — tepe Bog kristjane ne le s kugo, draginjo in lakoto, ampak tudi s turško šibo. Da se odvrne ta božja jeza, zapoveduje, „naj po vseh mestih, trgih, vaseh in krajih v župnijskih in drugih cerkvah vsaj enkrat na teden v dolochenem času obhajajo očitne obhode s sv. mašo, in vsak dan se mora ob dvanajsti uri zvoniti“, da podložniki na kolenih prosijo vsemogočnega Boga, naj se jih usmili in potolaži svojo jezo. Poleg tega je bilo ukazano pridigarjem in župnikom, da v ogovorih svoje poslušalce opominjajo k pokori in poboljšanju življenja, gosposkam pa, naj pazijo, da se bo ta zapoved točno in natanko izvrševala.

Zvonjenje zoper turško silo je prišlo v navado po vsem

nemškem cesarstvu, in dasi sedaj ni več strahú pred Turki, ohranilo se je poldansko zvonjenje še dandanes.

Da se turškim četam pot v avstrijske dežele zapre ali vsaj vhod opovira, utrdili so Dravo in Muro in popravili mestno ozidje v Mariboru in Radgoni. Vsled ukaza od dne 19. majnika leta 1540. so morali tudi Ormož z nasipi in okopi obdati in močno utrditi.¹ Ravno tako je bilo tudi v Brežicah in v drugih trdnjavah v tem času mnogo popravljenega. Ormoški grajščak, Lukež Sekelj, dobil je dne 22. maja leta 1541. povelje, da mora 300 lahkih konj v Varaždin, ali pa v Nedeljišče postaviti.²

Vseh teh in drugih priprav je pa bilo tudi zelo potrebno, kajti že leta 1541. se je med Turčijo in kraljem Ferdinandom vnel nov boj. Komaj je bila Buda padla Turkom v roke, postala je kmalu vsa zemlja med Tiso in Donavo turška. Največ je v teh letih trpela Ogerska, a tudi na Kranjskem so okusili večkrat krutost divjih Turkov. Črez mejo na slovensko Štajersko teh divjakov zdaj — hvala Bogu — še ni bilo; oj, ko bi le nikdar več ne bili prišli!

Leta 1547. se je cesar zopet pogodil s Turčijo, toda kaj je pomagalo to slovenskim deželam? Vsa premirja in vsi miri, ki jih je sklenil Ferdinand s Turki, ostali so za sosedne kraje večjidel brez nasledka, ker so se bosenski paše navzlic miru bojevali na lastno roko s Slovenci. Vsem je bilo torej le predobro znano, da Turčinu ni nikakor zapatiti, zato so se pa tudi povsod po Avstriji na njegov prihod prav marljivo pripravljali. Štajerci, Korošci in Kranjci so se dne 16. rožnika leta 1555. sešli v Celju, kjer so Štajerci za turške potrebščine dovolili ogromno svoto 108.372 gld. in od 100 gld. po jednega konjika. Ker pa to kralju še ni zadostovalo, dovolili so l. 1556. na Dunaju še 170.000 gld.

V sledečih letih sta od Turkov imeli trpeti posebno Hrvatska in Kranjska. Leta 1558., 1559., 1560. in 1564. ostanejo zlasti za Kranjsko v žalostnem spominu. Pa tudi slovenski Štajer, kterege turški konji že celih 30 let niso teptali, moral je leta 1562. zopet enkrat občutiti grozovitost divjega Turčina.

19. Dne 18. rožnika t. l. so namreč v naše kraje pridri turški graničarji, Martolosi imenovani. Najbolj je trpela ljutomerska okolica. Vse, kar je prišlo divjakom naproti,

¹ Muchar, Geschichte des Herzogthums Steiermark, VIII., str. 454.

² Muchar, ravno tam, VIII., str. 458.

pokončali so in požgali, z naropanim blagom pa se umaknili nazaj na Ogersko, s seboj tiraje veliko ljudij, za seboj pa zapuščajoč razvaline in tužna pogorišča.

Cesarski poslanec v Carigradu, Albert pl. Wyss, pritožil se je dne 17. kimovca leta 1562. zaradi tega pri velikem veziru Ali paši, pa za take in jednake pritožbe se Turki niso veliko zmenili.

Leta 1564. na god sv. Jakoba je umrl cesar Ferdinand, dva in šestdeset let star; sledil mu je sin Maksimilijan II. (1564—1576). Tudi on je s Turki imel mnogo opraviti. Ker pa je izprevidel, da je proti tem sovražnikom treba močnega jeza, ustanovil je vojaško krajino (granico), ktere voditeljstvo je izročil svojemu bratu, štajerskemu nadvojvodi Karolu II.

Mogočni Sulejman, toliko let strah Evropi, oblegal je zadnja leta svojega vladarstva Malto, pa brezuspešno. Svojo jezo si je hotel ohladiti na Ogerskem. Zato pridere l. 1566. s silno vojsko črez Osek pred Siget, majhno trdnjavico na Ogerskem, ter jo začne oblegati. Pa mestice se junaško brani, kar sultana še bolj razkači. „Trdnjava mora biti moja,“ tako kriči v svoji ošabnosti stari Sulejman in vsled razburjenosti kmalu nato v svojem šatoru naglo umre. V razvalinah mesta pa, ktero je Nikolaj Zrinjski od 7. velikega srpanja do 8. kimovca z nezaslišanim pogumom branil, našlo je 20.000 Turčinov žalostno smrt.

Na turškem prestolu je Sulejmanu sledil Selim II. (1566—1574), ki je bil jeden najslabših vladarjev na Turškem. To pa je naši domovini le koristilo, kajti imela je pred ljutim sovražnikom vsaj nekaj let miru. Sploh je Turčija v zadnjih letih začela precej slabeti, in nekterekrat se je Slovencem posrečilo, Turke dobro namlatiti. Pri vsem tem pa so ostali krščanskim deželam vendar le še vedno nevarni. Ko je pa Don Juan d' Austria dne 7. vinotoka leta 1571. turško vojsko na morju tako slavno premagal, da je le nekoliko ladij ušlo, Selimu oznanjal strašne nezgode pri Lepantu, šinil je nov pogum v srca vseh kristjanov, in Turki si nekaj let niso upali v krščanske dežele. Prav lahko bi naša domovina uživala blažen mir, ko bi imeli grajščaki s podložniki le nekoliko več usmiljenja. Pa s svojim, včasi zares nečloveškim ravnanjem so prisilili tlačenega kmeta, da je leta 1573. zgrabil za orožje. In tako se je vnel strašen plamen občne kmetske vstaje, ki je švigal po Hrvatskem, Kranjskem in Štajerskem. Pa tudi zdaj je ubogim

kmetom izpodletelo. Jedno četo nezadovoljnežev so pri Krškem potolkli Uskoki, drugo je pri Pilštajnu premagal Jurij Schrattenbach, tretja največja pa je bila pri stubeniških toplicah popolnoma pobita. Glasovitega Matijo Gubca, takozvanega kmetskega kralja, ujeli so in odpeljali v Zagreb, kjer so ga na razbeljen železen „tron“ posadili in mu že rečo, z dolgimi žreblji obito krono dejali na glavo. Drugi podpihovalec, Ilija Gregorič iz Brdovca, ki je posebno po slovenskem Štajerskem rogovilil, pobegnil je po nesrečni bitvi pri Pilštajnu na Hrvatsko ter se s svojim tovarišem, Mihaelom Guzetičem, precej časa skrival po hostah, dokler niso obeh ulovili in odpeljali na Dunaj, kjer je tudi nju zadeła zaslužena kazen.

Ko so Turki o vseh teh nemirih na slovenski zemlji slišali, začeli so se zopet gibati. Navzlic sklenjenemu miru so nadlegovali turški graničarji mejne dežele. Na lahkih in brzih konjih so pridrvili zdaj sem, zdaj tja, naropali si živalij in ljudij, potem pa, kakor so bili prišli, zopet naglo odšli. Ker so vse pritožbe ostale brez uspeha, bilo je treba, sovražniku se z lastnimi močmi postaviti v bran. Zato so deželni stanovi štajerski leta 1573. v popravo mejnih trdnjav dovolili 60.000 gld. Ne le v Radgoni, ki je v ta namen 5000 gld. dobila, ampak tudi v Mariboru, Ptiju in Celju se je zgodilo v kratkem času marsikaj v obrambo pred sovražniki; v vsakem večjem kraju so imeli obilo strelivia, orožja in drugih za vojsko potrebnih stvarij pripravljenih.

Leta 1575. so sklenili Radgono še bolj utrditi. Tudi v Brežicah in Fürstenfeldu so nasipe in okope popravljali ter dovažali tja in v druga mesta potrebnega živeža. Grajsčakom je bilo ukazano, preskrbeti gradove svoje z vsem potrebnim, na hribih in gorah pa pripraviti grmade in jih takoj užgati, kendar se bo sovražnik prikazal na domačih tleh.

Med tem je na Turškem dne 12. grudna leta 1574. umrl sultan Selim II. Komaj je bil s pomočjo modrega in mogočnega velikega vezira, Mohameda Sokolija, Murad III. (1575—1595) zasedel turški prestol, dal je pet svojih bratov grozovito umoriti, v našo domovino pa je poslal trumo ciganov. To druhal so Slovenci kmalu odpodili, 80 ujetih pa umorili v Ptiju. Na Kranjskem so pa že l. 1576., vse bolj še l. 1577. razgrajali zopet divji Turki.

Maksimiljan II., s čegar vlado so bili kakor Ogri, tako tudi Hrvatje in Slovenci zeló nezadovoljni, umrl je dne

12. vinotoka leta 1576. Njegov naslednik je bil Rudolf II. (1576—1608). Z njegovim dovoljenjem je zbral nadvojvoda Karol leta 1578. pri Bruku na gornjem Štajerskem precejšnjo vojsko, s ktero je udaril na Hrvatsko. Ondi je Turkom vzel že več močnih gradov, a zdaj pridrvi Ferhad beg z veliko trumo in ga odpodi. Vsled te nesreče je bila domovina zopet v veliki nevarnosti, zato so na vse kriplje utrjevali Gradec, Radgono in druge bolj važne kraje.

20. Koncem leta 1578. so se pomikale turške čete z Ogerske proti naši domovini. Že so se bližale Radgoni, in brez dvoma bi se bile na slovensko Štajersko razlile, ko bi jih ne bila Zrinjski in Vid pl. Halleck nenadoma napadla in odpodila. Prihodnja leta so Turki plenili po Oggerskem in Hrvatskem, koncem vinotoka (20.) leta 1583. pa so naglo planili črez mejo na slovenski Štajer. Ker si močno utrjene Radgone niso upali napasti, razgrajali in ropali so toliko predrzneje po okolici in z naropanim blagom odšli na Ogersko, predno je dospela krščanska pomoč.

Naslednjega leta je Ferhad beg z 10.000 Turki planil na Kranjsko, pa Slovenci so ga dobro našeškali. Več sreče je imel sigetski sandžak, Hasan, ki je leta 1585. pozno v jesen vdrl v Medjimurje ter plenil med Muro in Dravo do Čakoveca. Središčanje so strahú trepetali in bežali na vse strani, nekteri v ormoške hoste, drugi v Ormož ali na Ptuj, toda sovražnika ni bilo v slovenski Štajer.

Dne 10. malega srpanja leta 1590. je umrl v Gradcu nadvojvoda Karol. Ker je bil njegov sin Ferdinand še maloleten, vladala je nekaj časa njegova mati Marija, potem pa nadvojvoda Ernest, sin Maksimilijana II., dokler Ferdinand ni postal polnoleten.

Prihodnja leta je glasoviti Hasan beg plenil po Hrvatskem, pa dne 22. rožnika leta 1593. so krščanski junaki pred Siskom turško vojsko popolnoma premagali in tudi poveljnika Hasana ubili. Ta izguba je Turčijo silno razkakačila. Da se maščuje nad Avstrijo, napovedal je sultan Murad cesarju Rudolfu vojsko. Kmalu nato je Begler beg vdrl s precejšnjo vojsko črez Savo in odpodil krdelo Štajercev in Korošcev, ki je Petrinje oblegalo. Potem je turška druhal razsajala po Hrvatskem in se pomikala vedno bolj proti slovenskim deželam. Velika nevarnost je pretila slovenskemu Štajerju, pa deželní glavar Krištof pl. Teuffenbach, ki je vzel Turkom na Oggerskem več trdnjavic, odvrnil jo je srečno.

Leta 1594. je velika turška vojska planila na Ogersko, vzela Rabo in druga mesta ter dospela do Kaniže. Nevarnost za naše kraje je bila v resnici velika. Nepopisen strah se je polastil prebivalcev slovenskega Štajerja, čemur pa se ni čuditi, saj so pred Turkom celo na Avstrijskem in Moravskem trepetali. Po vseh cerkvah cesarstva so dan za dnevom zvonili in opominjali vernike k molitvi, da bi se Bog krščanskih dežel usmilil in odvrnil sovražnika od domovine. In Bog je uslišal pobožne molitve kristjanov — Turka ni bilo v naše kraje.

Dne 16. prosinca leta 1595. je umrl sultan Murad, zapustivši turški prestol svojemu sinu Mohamedu III. Istega leta je vlado prevzel tudi nadvojvoda Ferdinand, česar največja skrb je bila, Štajersko obvarovati sovražnikov. Kmalu po nastopu je obiskal Radgono, Ptuj in Varaždin ter pregledal štajersko sklicano vojsko, ki je pod vodstvom Janeza Žige Herbersteinskega šla potem na Hrvatsko in ondi več zmag pridobila.

Najmočnejša obramba za slovenski Štajer je bila Kaniža. Več let se je mesto, močno utrjeno, upiralo turški sili; junaško je odbijalo že 30 let vse napade, in marsikteri Turčin je pustil pred ozidjem življenje. Pa leta 1600. so se ga neverni lotili s toliko silo, da se je bilo vsak čas batiti najhujšega.

Že leta 1599. je ogenj uničil jeden del mesta in skoro vso zalogo za vojsko; kmalu potem se je vsled hude nevihte podrl velik kos poškodovanega zidovja, in tako je bilo mesto brez posebne brambe. Poveljnik trdnjave, baron Jurij Paradeiser, storil je sicer vse, kar mu je bilo mogoče, da bi kakor najhitreje vso škodo popravil; noč in dan so delali vojaki, pa bilo je prepozno.

21. Koncem majnika leta 1600. se je pri Sigetu zbrala turška vojska in dne 5. kimovca je dospela pred Kanižo. Ko jedni oblegajo mesto, razkropijo se drugi na razne strani. Jedna četa Turčinov je požigaje in ropaje divjala v drugi polovici meseca kimovca okoli Sobote in Tištine na Prekmurskem in prihrula tudi črez mejo do blizu Cmureka. Gotovo bi nevarna druhal bila še dalje razbijala, ko bi je ne bila radgonska posadka zastavila in odpodila.

Dne 20. vinotoka leta 1600. pade Kaniža Turkom v oblast, in tako je bila sovražniku tudi od te strani pot v slovenski Štajer odprta. Nadvojvoda Ferdinand dá v naglici vse trdnjave med Muro in Dravo še bolj utrditi in dovoli

grofu Zrinjskemu za Medjimurje 800 konj in 1000 hajdukov. V orožnicah na Ptuju in v Radgoni so pregledali topove in puške, s Tirolskega in Šabskega so naročili smodnik in svinec za krogle, v Gradcu pa so stavili barke in ladije, na katerih bi dovažali po Muri zrnje in druge potrebščine v Radgono. Tudi z mesarji so bile pogodbe sklenjene zaradi pre-skrbiljenja vojakov s potrebnou govedino, kmetom pa je bilo ukazano, naj imajo konje in voze vsak čas pripravljene.

Vojna se je zbirala v Radgoni. Tja je koncem velikega srpana leta 1601. prišel nadvojvoda sam in je pregledal vojsko. Bilo je lepo število vojakov: 23.000 pešcev in 4500 konjikov, samih čvrstih junakov iz raznih dežel. Vsa vojska se prve dni kimovca vzdigne proti Kaniži, da bi rešila mesto iz turške oblasti. Dne 10. kimovca leta 1601. so začeli kristjani mesto oblegati, pa mali Hasan se je juško branil in vse napade odbil. K raznim nezgodam, ki so zadele krščansko vojsko, prišla je še vest, da se Turkom bliža pomoč. Zato so se kristjani, zapustivši pred mestom ne le več topov, ampak tudi 6000 bolnih in ranjenih vojakov, meseca listopada pomaknili po raznih potih nazaj na Štajersko. Nasledek temu je bil, da so Turki v prihodnjem letu (1602.) vdrli v Medjimurje, od ondod pa planili zopet na Štajersko.

22. Poveljniku v Medjimurju, grofu Zrinjskemu, posredilo se je (sušca 1602) iznenada napasti turško četo, ki je imela Kanižo z živežem preskrbeti. Uplenil je več žitnih voz in ulovil 200 Turčinov. To je neverničko tako razkačilo, da so z vso besnostjo planili v Medjimurje in razgrajali prav po turško. Koncem leta so porazbijali do Radgone. Kjer so kterečega kristjana ulovili, umorili so ga brez usmiljenja, ali ga pa obdržali v dolgi, težki sužnosti. Srečen tisti, ktemu je takoj glava odletela; kajti njegove kosti so vsaj v domači zemlji ležale, in ni mu več bilo treba gledati trpinčenja in strašnih muk svojih krščanskih bratov, ktere so Turki sploh imenovali le pse in z njimi hujše ravnali, kakor z neumno živino.

Divjaki bi bili gotovo še dalje hruli ter še več časa ropali in požigali, ko bi jim ne bili Zrinjski, Sigfrid Kolonič in Herberstein s krščanskimi trumami zastavili pota. Kakor srditi oroslani, branili so se Turki, pa Slovenci niso mirovali, dokler niso sovražnika premagali in odpodili. Pri vsem tem pa so tužna pogorišča, oškropljena s človeško krvjo, zaznamovala pot, po kteri so hodili Turki.

23. Črez pol leta so bili Turki zopet na Štajerskem. Meseca rožnika leta 1603. je prekoračila namreč četa turških jahačev in požigalcev pri Körmendu štajersko mejo. Brezusmiljeno so plenili in požigali Turki v radgonski okolici, potem pa, ker močno utrjenega mesta niso mogli užugati, divjali so proti Cmureku. Grozen strah se je polastil prebivalcev Slovenskih goric, ko so zagledali s hribov divje Turke, ki so onkraj Mure po rodovitni planjavi na brzih konjičkih sem ter tja dirjali in hiše užigali. Naglo so zgradili vsa pota in pomnožili straže. Vsak deseti in peti mož je moral k vojski, večinoma v Ptuj. Do boja s Turki ni prišlo; kajti komaj so divjaki krščansko trumo zagledali, pomaknili so se z bogatim plenom in s 1000 ujetniki zopet na Ogersko.

Naslednja leta je naši domovini pretila nova nevarnost. Meseca vinotoka leta 1604. so se namreč spuntali na Ogerskem hajduki in pristopili k Štefanu Bočkaju, sedmogaškemu velikemu knezu. Po vsej Ogerski je hudo vrelo, in sosedne dežele so bile v toliko večji nevarnosti, ker so se vstajniki družili s Turki. Zato je vlada dne 22. majnika leta 1605. deželnim stanovom ukazala, med Muro in Dravo vsakega desetega in petega moža oborožiti in tudi konje pripravljene imeti; za Gradec so pa najeli nemških vojakov, da bi mesto branili. In zares ni dolgo trajalo, in sovražnik krščanstva je stal zopet na slovenski zemlji.

24. Že 26. majnika leta 1605. je Bernardin pl. Mindorff v Gradec poročal, da je 4000 hajdukov črez mejo pridrlo, ki so njegov grad Bistrico napadli, oropali in užgali ter vse bližnje vasi pokončali. Drugi dan je k vradi dospelo poročilo jednakega sodržaja od lastnika gradu Riegersburg, barona Stadla, ki je nujne pomoči prosil, ker se sovražne trume vedno bolj širijo in povsod strašno razsajajo.

Toda predno je bilo mogoče, dovolj močno vojsko divjakom naproti postaviti, pomaknili so se ti v začetku malega srpana zopet nazaj na Ogersko. A komaj so si bili ljudje oddahnili, prihrula je ničvredna druhal pod polveljem Begler bega Kanižanskega, Ibrahima pijanca in polkovnika Jurija Nemetija zopet na Štajersko. Kakor povodenj so se razlile turške trume po rodovitnih krajih srednjega Štajerja, pokončajoč vse, kar so dosegle. Divjaki so napadli Feldbah, Fürstenfeld, Radgono in še več drugih mest in trgov. Ko je bilo ondi vse ukončano, udarili so prek Mure na slovensko stran in razgrajali črez vse grozo-

vito do Drave. Kamor so dospeli, zapustili so tužna pogorišča in občno gorje. Vasi in manj trdne gradove so požgali, cerkve oropali in oskrnili, živino, zrnje in vino so ali použili, ali vzeli s seboj, in kar je najžalostnejše, tisoč in tisoč ljudij, mož, žen in otrok so odpeljali v kruto sužnost. Ni bilo menda družine, ki ne bi milo žalovala po sorodniku, ki je ali ubit ležal, ali kar je bilo še hujše, v železnih verigah ječal pod oblastjo divjega Turčina; ni je bilo družine, ki ne bi bolestno gledala na razvaline svojega imetja! Več dnij se je sovražnik takorekoč izprehajal po rodovitnih slovenskih krajih med Muro in Dravo, gospodaril po njih, kakor mu je srce poželelo. Brez dvoma bi se bili Turčini še več časa tukaj pomudili, ko bi jih ne bil polkovnik Janez Tzerklas pl. Tilly, poznejši junak v 30letni vojski, izpodil iz dežele. Toda kraji, po katerih so Turki hodili, postali so puščave, nevolja pa tolika, da je vlada izprevidela potrebo, ubogemu ljudstvu po svoji moči pomagati. Zato je naročila, naj ji vsak gospod in kmet naznani, koliko škode so mu Turki napravili. Ova poročila nam kažejo, da je ta naval bil jeden najhujših za domovino. Tako postavim poroča Ivan Friderik Trautmannsdorf, da so sovražniki večino njegovih pod Gleichenberg, Trautmannsdorf, Burgau in Negovo spadajočih vasij uničili, in da zaradi tega njegovi podložniki ne morejo ne za l. 1605., ne za l. 1606. davkov plačati. To poročilo tudi pravi, da je Negovska grajsčina s podložniki vred imela 8131 gld., 6 šil. in 10 vin. škode, in da so Turčini od Negove tirali dve osebi v sužnost, jedno so ustrelili, drugo smrtno ranili s sabljo, jedni pa odsekali roko.

Ljutomer so divjaki užgali, in ves trg je pogorel. Jednaka usoda je zadela tudi Veržej, kjer so Turki in vstajniki ogerski cerkev sv. Mihaela oropali in užgali.¹ V Ormožu so Turki, kakor župnik Janez Dvorčič vradi poroča, vломili v cerkev, kjer so Najsvetejše iz ciborija in monštrance na tla vrgli in sežgali, svete posode, mašna oblačila, oltarska pogrinjala, cerkvene zastave, vmes dragocene reči pa pobrali in vzeli s seboj. Napravili so do 500 gld. škode.

Radgona je cenila škodo na 3135 gld., 29 kr. in 2 vin. Iz Nove vasi pri Veržeju so 28 oseb v sužnost odpe-

¹ Zapisnik škofovega obiskovanja od dne 12. vinotoka leta 1617. pravi: „Haec ecclesia (— ad Muram flumen in oppido Werense) — nostris temporibus ante duodecim annos a Turcis et rebellibus Hungarum devastata combusta fuit . . .“

Ijali, in milo se stori človeku, kendar v dotičnem poročilu čita: „Juriju Kancijanu so odgnali ženo in 12letnega fanta, Filipu Brcku pa troje otrok; Mihaela Simoniča so tirali s seboj, Martinu Brcku pa vzeli ženo in sina. Benku Moršaniču so odpeljali hčer, njegovega sina ženo in še dvoje njunih otrok.“

Jednaka poročila so iz vseh krajev došla. Prepričati se, so li tudi resnična, poslala je vlada v poškodovane kraje komisijo. Ta je od 18. malega srpana do 12. vel. srpana obhodila najprej nemške kraje, potem pa je šla iz Radgone v Ljutomer, Ormož, k Veliki nedelji, v Ptuj, k Negovi, od ondod pa nazaj v Radgono. Iz njenega poročila razvidimo, da je bila skupna škoda taka-le: Hiš so Turki požgali 1551, ljudij so umorili ali v sužnost odpeljali 3513, konj so poropali 5000, goved pa 12.408 glav.

Vsled miru, sklenjenega dne 9. grudna leta 1606. v Sitvatoroku, oddahnila si je naša domovina za nekaj let. Ker pa sovražniku vendar le ni bilo zaupati, pripravljali so se povsod, da bi ga mogli pri prvem napadu junaško odbiti. Toda preteklo je poprej 35 let, predno je turški konj zopet teptal našo zemljo.

Na Turškem so si v prvi polovici sedemnajstega stoletja sultani naglo jeden drugemu sledili. Po Mohamedu III. je zasedel dne 21. grudna 1603 prestol Ahmed I., ki je vladal do svoje smrti (22. listopada 1617). Njemu je sledil Mustafa I. Ali ta je bil norljav in slaboumen, zato so ga že črez tri mesece (26. svečana 1618) odstavili in izvolili Ahmedovega starejšega sina, Osmana II., za cesarja. Toda črez 4 leta (19. majnika 1622) so ga janičarji pregnali, in po kratki vladi norljavega Mustafe (do 30. velikega srpana 1623) je postal sultan Ahmedov drugi sin, Murad IV. Bil je še le 14 let star, ko je nastopil vlast. Imel je mnogo opraviti, zdaj z janičarji, zdaj zopet s Perzijani, dokler se ni s slednjimi pomiril leta 1639. dne 17. majnika. Zdaj je hotel planiti zopet nad Evropo, pa smrt mu je uničila njegove načrte. Dne 9. svečana leta 1640. mu je sledil Ibrahim I. Navzlic temu, da je meseca malega travna poslal posebnega poslanca na Dunaj cesarju zagotavljat, da hoče imeti z Avstrijo mir, napadale so vendar le njegove čete sosedne dežele. Tudi slovenski Štajer so Turki črez 35 let zopet enkrat obiskali.

25. Meseca velikega srpana leta 1640. je plenila jedna truma Turkov po Prekmurskem in napadla Melnice in

Štrukljevce tik Mure pri Ljutomeru, nasproti posestvu grofa Draškoviča. Ko je bila tukaj vse poropala, planila je v vas Bistrico, kake pol milje od Ljutomera, ter je tudi ondi mnogo škode napravila. Prebrodivši Muro, ropala je potem še po ljutomerski okolici, užgala mlin, mlinarico pa tirala s seboj.

Druga četa Turčinov je vdrla pri Soboti na Štajersko, razbijala pol ure od Radgone in ukončala vse vasi, le Domince in Bogojino ob Muri je pustila nepoškodovane.

V Gradeu so bili v groznem strahu ne le zaradi radgonskih in ljutomerskih vinogradov, ampak tudi zato, ker so se bali, da bi Turčini, kterim je bila pot v Gradec odprta, ne pridivjali še tudi do tja. Pa strah je bil prazen: sovražnik je z naropanim blagom zopet odšel. Cesarski poslanec se je zaradi tega pri velikem veziru v Carigradu pritožil, pa ta ga je odpravil s besedami: „Kar se je zgodilo, to se je zgodilo.“

Odslej je slovenski Štajer imel 15 let mir pred Turki. Posamezne čete so porazbijale sicer nekterekrati do meje, dne 23. malega travna leta 1649. so bile le pol milje od Radgone, kjer so divjaki razgrajali, plenili in požigali, kar so bili prejšnja leta še pustili, a na slovenski Štajer jih ni bilo do leta 1655.

Na Turškem so bili med tem janičarji sultana Ibrahima pregnali in dne 8. velikega srpanja leta 1648. Mohameda IV. postavili na njegovo mesto. Ker je bil komaj 7 let star, oskrboval je vladna opravila več let veliki vezir Koprili Mohamed. Turčija, v boj s Kreto zapletena, ni nič bolj poželela, kakor da bi mogla z Avstrijo živeti v miru, a navzlic temu so ropažljni vodje svojevoljno napadali sodne dežele in se bogatili s plenom.

26. Tako je leta 1655. planilo 4000 Turčinov tudi na slovenski Štajer in ropalo do Radgone. Toda niso se mudili na slovenskih tleh, ampak s tem, kar se je dalo v naglici dobiti, odšli so na Ogersko, da bi se takoj po novem letu 1656. zopet vrnili. Dne 18. prosinca istega leta so ubili Turki v gornji Radgoni 11 kmetov, 35 oseb pa, mož, žen in otrok, gnali so s seboj v sužnost.

Dne 21. malega travna istega leta so vdrtle turške čete zopet proti naši domovini ter priopale do Sv. Gotharda tik štajerske meje, kjer so užgale dve vasi in tirale več nego 100 ondotnih prebivalcev s seboj. Ker se je vlada bala novih

napadov, ukazala je dne 13. rožnika istega leta v Radgono in bližnje vasi postaviti vojake.

Mir, ki ga je bila Turčija sklenila z Avstrijo, trajal je do leta 1661. Toda takrat so se zaradi Sedmograškega vnele hude razprtije med sultanom in cesarjem Leopoldom I., in vsak čas se je bilo bati novih napadov od Turčije. Zato je cesar imenoval grofa Montecuccolija, rojenega v Modeni na Laškem, za vojskovodjo na Ogerskem. Ta je zaupanje, ktero je cesar Leopold imel do njega, tudi popolnoma zaslужil, kajti bil je ne le moder in previden, ampak tudi srčen možak. Po vsej Avstriji so se pripravljali na usodepolni boj, vse dežele so zlagale potrební denar in nabirale vojake. Štajerska je dala 6000 mož, kteri so deželo stali 540.000 gld. na leto. Na Slovenskem so zbirali vojake za kraje med Muro in Dravo v Lipnici, za celjsko okrožje pa v Slovenski Bistrici. Od teh 6000, kar jih je dala Štajerska, šlo jih je 2000 k cesarski vojski na Ogersko, po 1000 v Ptuj, Radgono in Fürstenfeld, po 200 v Riegersburg in Gleichenberg, 300 v Brežice, po 30 v Klek, Halbenrajn, Kapfenstein, Feldbach in v druge kraje ob ogerski meji. Ne le Gradec, ampak tudi Radgono, Ptuj in Fürstenfeld so utrdili na novo.

Velikega srpanja leta 1663. je prilomastilo 200.000 Turkov na Ogersko. Tej ogromni vojski ni imel Montecuccoli več kakor 50–60.000 mož postaviti naproti; zato se je pomikal nazaj. Ropažljne turške čete so se na vse strani razškropile, celo na Moravskem so razgrajale. Montecuccoli se je utaboril pri Požunu ter zabranil, da Turki niso mogli kraj Donave pred Dunaj. Med tem je prišel s Hrvatskega grof Miklavž Zrinjski in se pri Komornu utaboril. Njegov brat grof Peter Zrinjski je ostal na južni meji Štajerske in je dne 17. vinotoka pobil turškega namestnika v Bosni, ki je hotel prodreti na Štajersko. Tudi pomoč iz Nemčije, 10.000 mož, dospela je do Kremsa ob Donavi. Tako je nastopila zima, huda zima.

Na slovenskem Štajerskem se niso ničesar dobrega nadejali; vsi so se bali spomladi. Dne 27. vinotoka l. 1663. je cesar Leopold še državljane opomnil, naj se na predvečer čistega spočetja device Marije postijo in ta god tudi slovesno obhajajo. Ptujčani so dne 14. listopada istega leta deželní vladci naznanili, da bodo cesarjevi želji vsi ustregli.¹

¹ Simon Povoden, Pettau (v rokopisu).

Črez štiri tedne (14. grudna) so že pripeljali nekoliko Turkov, ki jih je bil grof Peter Zrinjski ujel, v Ptuj, da bi jih zaprli v ondotnem gradu.

V prosincu leta 1664. je zapustil grof Bolfenk Julij Hohenlohe s 6000 pešci in 1000 konjiki Ptuj ter je šel v Serinvar, grad, kterege je bil grof Miklavž Zrinjski postavil ob Muri. Tja so dospeli tudi vrli graničarji pod vodstvom hrvatskega bana Zrinjskega, Ogri pod grofom Batthianijem, 12.000 Bavarecev in več drugih vojakov. Ta precejšnja vojska — bilo je 23.000 mož — vzela je 23. prosinca Babočo, užgala Pečuh, glavno vojno zbirališče Turkov, in podrla most črez Dravo pri Oseku. Po teh slavno dovršenih činih se je vrnila k cesarski glavnji vojski.

Ko je prišlo spomladi še tudi s Francoskega 6000 mož pod Colignijem in vojvodo de la Feuilladom, mogel je cesar turški vojski prek 80.000 mož postaviti naproti. Pa navzlic temu je bilo Turkov vendar le še enkrat toliko. Večji del cesarske vojske je stal ob izlivu Mure v Dravo in je imel nalog, braniti Štajersko; a drugi oddelki so na Ogerskem vojevali. Na Vidovo je dospel v Serinvar grof Montecuccoli. Takoj je spoznal, da se ondi ne more Turkom ubraniti. Zato je dne 3. malega srpana naznanil Ptujčanom, da bode poslal 4 stotnije vojakov, ki bodo grad in mesto branili,¹ in zapustivši v Serinvaru majhno posadko, pomaknil se je prek Mure do Rabe ter se ondi združil z nemškimi in francoskimi trumami. Veliki vezir Köprili mu je s 60.000 Turki sledil ter je hotel pri Körmendu črez Rabo. Pa cesarska vojska na drugi strani mu je to zabranila.

Tako sta obe vojski stali v bližini samostana cistercijancev blizu Sv. Gotharda druga proti drugi, in takoj so spoznali vsi, da se bo ondi bila odločilna bitka. Dne 31. malega srpana je grof Montecuccoli sestavil bojni načrt, nadejajoč se, da tudi s svojo majhno četo močnejšega sovražnika premaga. Ne daleč od štajerske meje, ondi, kjer se Labnica steka v Rabo, v prijazni dolini z nizkimi hribčki obdani, na levem bregu Rabe je stala krščanska, na desnem pa turška vojska, ki je hotela tukaj reko prebroditi. Že po noči, vse bolj pa še za rana so hitele turške čete prek plitvin na drugo stran in napadle kristjane. Prvi naval Turkov je bil tako silen, da so cesarske trume omahovale. General topništva je padel in z njim še več častnikov. Zmage

¹ Simon Povoden, ravno tam.

pijani janičarji so drli naprej, mahaje na desno in levo, in marsikteri krščanski junak je, z njih sabljo zadet, izdihnil dušo. Toda zdaj se jim postavi v bran princ Karol Lorraineški. Hud boj se vname, pa navzlic pogumu, s katerim so se bili kristjani, pritiskajo Turki naprej. Grof Montecuccoli zapazi z bližnjega hriba nevarnost ter pridirja še o pravem času s pomočnimi trumami, da razpršitev srednje cesarske vojske srečno zabrani. Cesarski vzamejo Magersdorf, kjer so se bili janičarji že utaborili, ter zapodijo Turčine prek Rabe.

Opoldne planejo turški konjiki z groznim krikom na dveh straneh prek reke, da bi krščansko vojsko napadli od dveh stranij. To je bil za kristjane najnevarnejši trenutek. Po kratkem posvetovanju je bilo sklenjeno, da se z vsemi močmi lotijo sovražnika, in da ga zadržujejo. Slavni general konjikov, Spork, skočil je pred svojim krdelom raz konja, pokleknil na zemljo in na ves glas zaklical: „O vsemogočni vladar tam zgoraj v nebeških višavah! Če nočeš danes pomagati nam, svojim otrokom, ne pomagaj vsaj turškim psom, in potem boš videl, kaj se bo zgodilo.“

In zdaj se začne boj na celi vrsti. S strašnim krikom planejo kristjani nad Turke, in dobro vedoč, da ne gre le za domovino, ampak tudi za življenje in smrt, bojevali so se kakor levi. Črez pol ure je bil sovražnik premagan. Turki bežijo na vse strani; več tisoč se jih utopi v Rabi. Nad 10.000 Turkov je pokrivalo bojišče, 15 topov, 40 zastav in neizmeren plen dragocenostij je prišel zmagalcem v roke.

To je bila sijajna, slavna zmaga. Nad njo se je radovala Avstrija in z njo ves krščanski svet. Na bojišču so postavili lično kapelico, po mestih in trgih pa podobe device Marije, pomočnice kristjanov. Tudi na Ptaju jo je dal lastnik Borla, grof Jurij Friderik Sauer, pred cerkvijo minoritov postaviti v hvaležni spomin, da je po priprošnji nebeske kraljice bil slovenski Štajer otet ljutega sovražnika.

27. Turki, pri Sv. Gothardu tepeni, razškopili so se v manjših četah na vse strani. Jeden oddelek je pridivjal prek Mure celo v ljutomerske gorice ter je ondi razgrajal in ropol. Med tem ko so krepki možje, uvrščeni v cesarsko vojsko, podili oddelke premagane turške vojske po ogerskih planjavah, skrivali in potikali so se njihovi očetje, obnemogli starčki domá pred razgrajajočo trumo Turčinov po goščavah in votlinah, matere so pa z malo dečico odbežale v hribate kraje. Tudi v Jeruzalem, k zali cerkvici sredi ljutomerskih

goric, pribeljalo je precej starckov in žen, iskat si varnega zavetja pri žalostni materi božji, kteri na čast je bila leta 1652. ta cerkev sezidana. V svojo nepopisno grozo zagledajo žene nekega jutra precejšnjo trumo divjih Turkov, ki se je v ozki dolini proti hribu pomikala; toda sveste si posebnega varstva mogočne pomočnice device Marije, sklenejo, postaviti se sovražniku krščanstva v bran. Nagloma kopijo jedne za gostim grmovjem vrh globokega klanca debelo kamenje, druge polnijo prazne sode s peskom, med tem ko nektere v bližnji stranski goščavi več kotlov kropa pravljajo. Ko so pa Turki, ki se v teh hribatih in samotnih krajih niso niti najmanjšega napada nadejali, prišli celo brezskrbni v globoko sotesko, prekucnile so žene s strašnim krikom izza grmovja nakopičeno kamenje ter skotnile s peskom napolnjene sode v klanec, potem pa na glave prestrašenih Turčinov vlivale kropa; da, neki dvanaestleten fant je pribeljal iz bližnje hiše z zarujavelo puško ter ustrelil iz nje tako srečno med zbegane divjake, da je poglavar čete smrtno zadet padel, in to je ostale le še bolj preplašilo. Veliko Turkov je obležalo s kamenjem in sodi pobitih in s kropom poparjenih v klanec, ostali pa so odbežali na vse strani. Nektere so ubili potem pri Ormožu, nektere pa so spodili v Dravo. Junaške žene, kterih nobena ni bila ranjena, nesle so radostnega srca uplenjeno zastavo in nekaj turškega orožja v cerkev, kjer so iz hvaležnosti vse darovali Mariji, pomočnici kristjanov. Ti ostanki so se sicer že poizgubili, a „Babji klanec“, kakor se ta soteska imenuje, še obstoji kot večen spominek junaškega čina navdušenih in bogoljubnih Slovenk.¹

Dne 10. velikega srpanja leta 1664. je Turčija sklenila v Vašvaru z Avstrijo mir, ki je trajal do leta 1683. Pa nekterim nezadovoljnežem, kakoršnih je bilo zlasti po Ogerskem več, ni ugajal ta mir. To, pa tudi Leopoldova malomarnost za hrvatsko-ogerske zadeve ter grdo in svojevoljno ravnanje njegovih nemških svetovalcev je vzbudilo splošno nezadovoljnost ter rodilo naposled zaroto, ktero so Erazem Tattenbach, Peter Zrinjski, Franjo Frankopan in Nadasdy proti cesarju kovali. V zimi od 1669. do 1670. leta so prihruli Ogri na slovensko Štajersko, ropali okoli Svetinj do Ljutomera in Male nedelje in dospeli do Ptuja; toda še o

¹ Kronika župnije sv. Miklavža v ljutomerskih goricah. Prejkone se je pa ta dogodba vršila pri ktem drugem navalu Turkov; najbrž leta 1605.

pravem času so zasledili to veleizdajsko početje, na kar so zarotniki leta 1671. prejeli zaslужeno kazen. Ali navzlic temu je iskra nezadovoljnosti na Ogerskem še dalje tlela, dokler ni vzplamtel do strašnega požara občne vstaje. In ravno to je tudi Turkom dajalo poguma, da so kaj pridno hodili ropat v sosedne dežele.

Že leta 1676. je 2000 Turkov porazbijalo do štajerske meje, pa predno so jo še prekoračili, bili so po grofu Bathianiju napadeni in premagani. Pač pa je v zimi l. 1677. vdrlo 6500 Turkov prek zmrzle Rabe na Štajersko, in brez dvoma bi bili tudi prišli na slovensko stran, ko bi jih ne bili poprej odpodili junaški Hrvatje.

28. Kakor grof Žiga Joakim Trautmannsdorf v svojem dnevniku poroča, prihrulo je 6000 Turčinov meseca kimovca z Ogerskega do Radgone, kjer so divjaki strašno razgrajali, več vasi užgali, potem pa mnogo živine in črez 300 kristjanov odvedli s seboj.

V naslednjih letih so se družili s Turki nezadovoljni Ogri, da bi z njihovo pomočjo dosegli svoje namene. Tako je grof Emerik Tököli, kterege so Turki, podelivši mu gospodstvo črez osrednje Ogersko, pred ozidjem trdnjave Fülek imenovali „kralja Krucev“, zoper cesarja Leopolda poklical svojega zaveznika, krutega Turčina na pomoč. In res, že leta 1683. je pritiral veliki vezir Kara Mustafa 200.000 mož na Ogersko. Kakor povodenj se vali ta ogromna vojska proti Dunaju, pokončajoč vse, kar ji pride v pot. Dne 14. malega srpanja dospejo turške trume pred glavno mesto našega cesarstva ter ga začnó z vso silo oblegati. Dasiravno so krščanski vojaki vse turške naskoke hrabro odbijali, prišlo bi bilo mesto prej ali pozneje vendar Turkom v oblast. Toda ko je sila do vrha dokipela, prišla sta Ivan Sobieski in Karol Lotarinški stiskanemu mestu na pomoč. V zaupanju na priprošnjo device Marije je planila krščanska vojska dne 12. kimovca leta 1683. pred mestnim ozidjem nad mnogobrojnega sovražnika, in predno je solnce šlo za goro, bil je Turek slavno premagan in odgnan.

Dunaj je bil na radost vsega krščanskega sveta rešen, toda gorjé krajem, v ktere so dospeli ostanki razškropljene vojske! Povsod so zapuščali grozne sledove svoje brezusmiljenosti. Tudi Štajerska je morala takrat občutiti turško grozovitost.

29. Turki, izpred Dunaja pregnani, razlili so se na vse strani. Jedna četa je više Radgone vdrla prek meje ter

ropala in požigala, dokler niso pobili pri Kleku 300 Turčinov, ostale pa odpodili. V Ljutomer in okolico so pa prihruli Kruci, nezadovoljni Ogri, kterim so se ropaželjni Turčini pridružili, ter so napravili mnogo škode. Kamor so divjaki prišli, ropali so in žgali; ljudstvo je bežalo v hribe in hoste in se tam poskrilo. Vse, kar se je dalo odnesti, vzeli so s seboj; hrame, kleti in druga poslopja so pa razdejali in užgali. Takratni vikar pri Mali nedelji, Simon Pornat, zbral je potem svoje župljane ter jih peljal prek Mure proti Soboti in Tišini, kajti bilo se je batiti, da Kruci zopet prihrujejo. Takrat jih ni bilo, pač pa leta 1685.

30. Omenjenega leta je planila ta druhal pri Veržeju na slovensko Štajersko. Ko si je bila okoli Sv. Križa po Murskem polju raznoterega blaga naropala in več hiš užgala, hotela je tako naglo, kakor je prišla, zopet črez Muro na Ogersko potegniti. A lastnik Braneka in ljutomerskega gradu, Tomaž baron Mauerburg, planil je z nekterimi pogumnimi možaki nad divjake, kterih je mnogo pobil, nektere pa ulovil. Med ujetimi je bil tudi petletni turški otrok, sinček Ibrahima, bivšega paše v Budi. Razkačen Kara Mustafa je dal namreč na svojem begu izpred Dunaja Ibrahima v Gjurovem grozovitno umoriti;¹ mati, neka Dinva iz Bude, pa je z majhnim otrokom ubežala z drugimi Turčini k Tökölju. Njegove trume so vzele malega Turčina s seboj na Štajersko, kjer je prišel v krščanske roke. Ta otrok je bil dne 8. rožnika leta 1687. pri Sv. Miklavžu v ljutomerskih goricah od tedanjega župnika Mihaela Žagarja slovesno krščen in je dobil ime France Karol.² Boter mu je bil Ivan Jožef baron Mauerburg, brat zgoraj omenjenega Tomaža, ki je o poletnem času večjidel pri svojem vino-gradu v Zasavcu živel in tudi otroka odgojeval. Kaj je iz malega Turčina pozneje postalo, ni znano; njegov boter in odgojitelj je umrl dne 10. sušca leta 1719., 60 let star, in je v cerkvi minoritov na Ptuju pokopan.³

Vsled sijajnih zmag slavnega Evgena je Ogerska bila turškega jarma rešena, in tudi sosedne dežele so lahko prosteje dihale. Pa marsikteri slovenski sin je izdihnil na krvavih bojiščih daleč od domovine svojo dušo, drugi pa so vzdihovali v sužnosti, dokler se jim ni posrečilo se oprostiti.

¹ Dr. J. B. Weiss, Weltgeschichte, V., str. 925.

² Krstna knjiga župnije sv. Miklavža.

³ Sim. Povoden, Beytrag ächter Notizen zu einer Kirchengeschichte (v. rokopisu).

Tako se je godilo na pr. Serepcu Bolfenku, rojenemu Rušancu, ki je leta 1696. v Gradeu dovršil bogoslovje. Ker pa ga zaradi pomanjkanja stanovskih dohodkov („tituli mensae“) niso mogli v mašnika posvetiti, bil je še tistega leta vzet v vojake in je moral na vojsko. A nesreča je hotela, da so ga Turki ujeli in odpeljali s seboj. Sedem let je vzdihoval v sužnosti na Turškem, pa po storjeni obljubi k ruški materi božji srečno uide iz turške ječe in prinese dne 23. prosinca leta 1703. v hvaležni spomin turške okove v Ruše. S pomočjo župnika Štefana Jamnika in Bistričanov, ki mu zagotovijo preskrbljenje, bil je v mašnika posvečen. Dne 25. majnika leta 1704. je pel v Rušah prvo sv. mašo in ondi je pozneje tudi kaplanoval. Umrl je dne 4. malega travna leta 1711.¹

Naša domovina bi lahko sladek mir uživala, ko bi se bilo na Ogre zanašati. Toda na Ogerskem je zaradi nekterih malenkostij iskra nezadovoljnosti še vedno tlela, francoski najemniki so jo pa tako dolgo podpihovali, dokler se ni vnela nova vstaja zoper cesarja. In ker se je oholi Madjar, zatajivši svoj krščanski značaj, iz sovraštva do cesarja bratil z najhujšim sovražnikom krščanstva, s krutim Turčinom, še doba trpljenja tudi za slovenski Štajer ni minila.

Z majhnim krdelom konjikov se je prikazal Rakoci, glava nezadovoljnih Ogrov, ko je bil srečno utekel iz ječe v Novem mestu, leta 1703. na ogerski meji, in mahoma so cele trope nezadovoljnežev vrele k njemu. Truma, pomешana s Turki, naraščala je od dneva do dneva in narastla do velikanske vojske. Z njo je Rakociju bilo lahko, cesarsko vojsko premagati in več trdnjavic užugati. In komaj se je to zgodilo, razlike so se mnogobrojne trume, jednako mogočni reki, kendar se ji struga stesni na vse strani, in pridivjale zopet na Štajersko. Tudi slovenski kraji med Muro in Dravo so morali vnovič čutiti besnost krščenih in nekrščenih Turkov, divjih Kruev. Blizu 30.000 ogerskih upornikov in plenažljnih turških tolovajev je ropalo in pozigalo pri Sali, Borovju, Fridbergu in v Dekanovcih, da, jedna truma teh divjakov je pod Karolijem priropala celo do Dunaja. Posrečilo se je sicer maršalu Sigbertu grofu Heisterju, premagati dvakrat (pri Rabi dne 13. mal. srpanja in pri Tirnavi dne 26. grudna l. 1703.) Forgača, jednega vodjo upornih čet, ali grof ni teh zmag dalje porabil, in

¹ Ruška kronika.

tako sta ostali brez nasledkov. Razkropljene trume so se kmalu zopet zbrale ter so še drzneje ropale.

31. Dne 12. prosinca l. 1704. so uporniki, prebrodivši Muro, planili v Medjimurje, kjer so se v Čakovcu utaborili in od ondod na dve strani ropat hodili. Jedna četa je pelenila ob Muri in je porazbijala do Ljutomera, druga je za Dravo prihrula v Središče.

V Ljutomeru so vdrli v cerkev sv. Janeza Krstnika in pobrali vse dragocenosti. Kaplan Matej Kos je moral z ormoškim frančiškanom použiti svete hostije, ktere so divjaki bili iz ciborija razsipali na oltar, kar je rad storil, da se le ni Najsvetejšemu še večja nečast godila. Kar v cerkvi ni imelo za roparje posebne vrednosti, to so razdejali, na kup znosili in sežgali. Župniku, Matiji Wiserju, ki se je bil v pivnico skril in od ondod dekanu v Radgonu pisal, kako hudo se mu godi, vzeli so 300 gld. v gotovini, drugih stvari so mu pa pobrali in uničili v vrednosti do 4351 gld. Tudi v trgu in po vesnicah so napravili mnogo škode; sem ter tja so hiše užgali in ljudi ubili.

Ravno tako divje je razsajala tudi druga četa, ki je bila dne 3. svečana prihrula v Središče. Z žuganjem, da bodo vse hiše v trgu užgali, ljudi pa pomorili, ako ne bodo z njimi držali in jim pomagali, prisilili so Kruci Središčane, da so šli z njimi. Roparska druhal je šla najprej v župnišče. Župnik Jernej Benger je moral divjakom dati 300 korcev zrnja in 14 polovnjakov vina, kar so v svoj tabor spravili. Komaj so bili farovž zapustili, hoče župnik s pohištvo in ostalim živežem odbežati v Ormož, pa roparji ga na cesti dohitijo, vzamejo mu vse in župnišče celo izropajo, slednjič pa ga še užgejo. Jednaka usoda je zadela tudi cerkev sv. Duha.

Iz Središča vihrajo Kruci v Ormož. Mesto je bilo sicer precej utrjeno, pa divjaki se ga kmalu polastijo. Tudi v grad vderejo. Grajsčak Franc Anton Pettke je še o pravem času s svojo soprogo pobegnil v Ptuj, meneč, da Kruci zakopanega zaklada itak ne bodo našli. Pa Turki in poturčeni Kruci so v gradu vse premetali in tako dolgo iskali, dokler niso našli zazidanih denarjev in dragocenostij. Po sobah so vse razbili in uničili; najmanjša reč ni ostala nepoškodovana. Grajske hleve in „marof“ so užgali, iz pivnice pa 100 štrtinjakov vina odpeljali. Tudi v mestu so plenili, kar se je dalo, in pred odhodom užgali tri hiše.

Proti Ptju si niso upali, toliko hujše pa so divjali po ljutomerskih goricah. Oropali in večjidel tudi užgali so ondi okoli 160 hramov, kletij in stiskalnic (preš). Ko so k Sv. Miklavžu prihruli, našli so cerkev zaprto, župnišče pa celo prazno, kajti župnik se je zaradi večje varnosti preselil k podružnici žalostne matere božje v Jeruzalemu. Kmalu vderejo v cerkev, poberejo, kar ima kako vrednost, razderejo in poškodujejo nektere oltarje, potem pa hrujejo proti Jeruzalemu. Ali v slovitem „Babjem klancu“, ki je l. 1664. spravil ob življenje marsikterega Turčina, bila je tudi tem divjakom pogibeljna past nastavljena. Niso za grmovjem, kakor svoje dni na Turke, prežale s kropom in debelim kamnjem na nje junaške žene, pač pa viteški župnik od Sv. Miklavža, Martin Stariha, s svojimi župljani. Junaško je odbijal sovražnike in si po vsej pravici zaslužil ime: „Victoriosus“ — premagalec.¹

Mnogo prebivalcev iz Ljutomera, Ormoža, Velike nedelje in Središča je bilo odbežalo v Ptuj, Maribor, celo v starodavne Ruše ter je čakalo ondi, dokler ni roparska druhal odšla iz slovenskega Štajerja. V Rušah so bili tudi ormoški župnik Matija Žager, velikonedeljski nadžupnik Maksimilijan Krajner in miklavževski kaplan Jakob Kaprina. Dolgočasili so se ondi od pusta do cvetne nedelje in brez dvoma bi še bili dalje tamkaj ostali, ko bi jih nadžupnik v Strassgangu, Friderik baron Rechling, ne bil opozoril na njih dolžnost, da imajo kot pastirji biti pri svojih ovčicah, kajti „najemnik je, ki beži, kedar vidi volka priti“.

Toliko rajši so se vrnili v svoje župnije, ker so slišali, da je bil Žiga grof Trautmannsdorf že dne 14. svečana pri Ljutomeru pobil in razkropil roparsko druhal. Kmalu potem sta prišla še hrvatski ban, general Balfy, in poveljnik gradu v Gradcu, Rabatta, na Ptuj. S svojimi trumami sta Kruse in Turke izpodila iz Medjimurja, in pri Razkrižju, kjer so si bili roparji prek Mure most napravili, bilo jih je mnogo ubitih, utopljenih in ujetih. Slednjič se je udal tudi grad Čakovec, v katerem so se Kruci najdalje branili.

32. Črez dve leti, na zadnji dan sušca l. 1706., vsploje se zgoraj Radgone pri nemški Sv. Ani ta tolovajska, s Turki pomešana druhal v dveh oddelkih zopet na Štajersko ter vihra nad Štraden. Po vsej okolici se je razlegal divji krič,

¹ Gašp. Adležič, Diarium. Ta za domačo zgodovino zanimiv rokopis hrani deželni arhiv v Gradeu.

a zdaj se oglasijo štradenski zvonovi in kličejo na pomoč. Kmalu prihiti ljudstvo z raznovrstnim orožjem, in dekan, Matija Marko, gre s svojimi župljani nad razdivjano trumo in jo srečno odpodi. Potem plane za divjaki še neki školnik s precejšnjo trumo pogumnih možakov ter jih prežene prek meje na Ogersko. Pa koder so hodili, vzdigoval se je dim požganih hiš proti nebu.¹

Da bi ta druhal, ki je leta 1707. štela 70.000 oborženih mož, ne pridrla zopet prek Mure na Štajersko, postavili so tja močne straže.

33. Navzlic temu so prihruli ogerski uporniki l. 1708. zopet na Štajersko. Razsajali in ropali so najbolj okoli Fridberga, v Dekanovcih in v tamošnji okolici. Nektere čete so porazbijale tudi v ljutomerskih krajih ter divjale okoli Male nedelje in v sedanji tomaževski župniji. Tem se je ormoški grajščak, Franc Anton Pettke, s svojimi ljudmi v bran postavil, a bil je premagan, njegovi vojaki pa večjidel ubiti. Brez dvoma bi bila jednaka usoda tudi njega zadela, ko ne bi bil srečno odbežal v vinograde, kjer so mu njegovi podložniki ubranili in oteli življenje. V zahvalo za to je leta 1710. sporočil precej denarja, naj bi se ondi v čast sv. Tomažu postavila cerkev, kar se je tudi zgodilo l. 1717.²

Vsled Evgenove sijajne zmage pri Malpaquetu dne 11. kimovca leta 1709. zatonila je Francozom, glavnim pomočnikom Krucev, zvezda vojne sreče, zato je tudi Rakoci spoznal za dobro in potrebno, da se pogodi s cesarjem.

34. Pa predno so se uporne čete razšle, porazbijale so meseca kimovca leta 1710. še enkrat — zdaj, hvala Bogu, zadnjikrat — pod vodstvom grozovitega Adama Paloka na Štajerskem. Ropale in žgale so okoli Tirnave in Halbenrajna, ubile več kmetov na polju in odgnale s seboj veliko konj in nekaj ljudij. Prebivalci bi se bili divjakom kaj radi v bran postavili, pa niso imeli orožja.³ Naposled so se uporniki razšli, Turki so se vrnili v domovino, in vstaj nezadovoljnih Ogrov ter napadov Krucev in Turkov na slovenski Štajer je bilo konec.

Po tem takem štejemo štiri in trideset turških navalov na slovenski Štajer, in sicer:

¹ Krempl, Dogodivšine, str. 192.

² Sim. Povoden, Beytrag achter Notizen itd.

³ Dr. R. Peinlich, Geschichte der Pest, II., str. 309.

1. L. 1396. so Turki po bitvi pri Nikopolju oplenili Ptuj in okolico.
2. L. 1418. so oblegali Radgono, pa nadvojvoda Ernest jih je premagal in odpodil.
3. L. 1469. so s Kranjskega planili proti Celju.
4. L. 1471. so razgrajali po Savinjski dolini in celjski okolici.
5. L. 1473. so, s Koroškega gredé, razgrajali pri Slovenjem gradu, obedovali v Konjicah in plenili okoli Celja.
6. L. 1475. so pustošili po Ptujskem polju do Lembaha in pobili pri Brežicah krščansko trumo.
7. L. 1476. so divjali enkrat od Brežic črez Šmarije, Lemberg in Rogatec, drugikrat pa s Koroškega mimo Celja.
8. L. 1478. so hruli zopet s Koroškega mimo Celja.
9. L. 1479. so plenili okoli Ptuja in požgali Ljutomer; jedna tropa pa je iz Brežic mimo Celja priopala v Novi klošter.
10. L. 1480. so iz gornje Štajerske porazbijali do Radgone in s Koroškega prihruli v okolico slovenjegraško.
11. L. 1483. so razbijali okoli Ptuja in Laškega trga.
12. L. 1487. so užgali Laški trg in plenili po okolici.
13. L. 1492. je Jurij Herberstein naklestil Turke pri Celju.
14. L. 1493. je od Turkov imela trpeti okolica ptujska, pa tudi po Savinjski dolini so rogovilili.
15. L. 1494. so plenili od Save do Zajckloštra in od ondod proti Pilštajnu.
16. L. 1529. so po brezuspešnem napadu na Dunaj oblegali Maribor, požgali Slovensko Bistrico in Konjice in razgrajali okoli Celja.
17. L. 1530. so užgali Ljutomer in umorili prednika v Zajckloštru.
18. L. 1532. so rogovilili po Slovenskih goricah, oblegali zopet Maribor in požigajoč in ropajoč drli od Ptuja jedni nad Ormož, drugi črez Haloze v Vinico in Varaždin.
19. L. 1562. so Martolosi plenili v ljutomerski okolici.
20. L. 1583. so obiskali radgonsko okolico.
21. L. 1600. so ropali med Radgono in Cmurekom.
22. L. 1602. so porazbijali do Radgone.
23. L. 1603. so razgrajali od Radgone do Cmureka.
24. L. 1605. so ropali in žgali po slovenskih krajih med Muro in Dravo.

25. L. 1640. so pustošili v ljutomerski okolici ter med Radgono in Cmurekom.
26. L. 1655. so plenili v radgonski okolici.
27. L. 1664. po bitvi pri Sv. Gothardu je jeden oddelek turške vojske dospel v ljutomerske gorice in je bil v „Babjem klancu“ potolčen.
28. L. 1681. so obiskali radgonsko okolico in požgali več vasij.
29. L. 1683. rogovilijo Kruci in Turki v Ljutomeru in okoli Radgone.
30. L. 1685. obiščejo ti divjaki Mursko polje.
31. L. 1704. razgrajajo v Ljutomeru, Središču in Ormožu.
32. L. 1706. plenijo zgoraj Radgone in v Kleku.
33. L. 1708. ropajo okoli Male nedelje in premagajo ormoškega grajščaka.
34. L. 1710. rogovilijo okoli Halbenrajna in Tirnave.

Pri tolkih in tako silnih navalih se pač ni čuditi, da smo Slovenci v napredku in omiki za drugimi narodi zaoštali, in zelo nehvaležno je, ako nam kdo to očita. Ko so si oni zidali cerkve, gojili vednosti, književnost in omiko, ko so cvetela njih mesta, napredovala kupčija in obrtnost, stal je ubogi Slovenec z orožjem v roki na straži, in varujoč svoje imetje, domovino, pa tudi druge dežele vedno pretečega sovražnika, bojeval se je slovenski sin s krutim Turčinom. In zato, da je narod slovenski toliko stoletij odbijal turško silo in zadrževal pogubonosne valove, ki so pretili zaliti vso Evropo in ugonobiti krščanstvo in omiko, ni prejel nobenega plačila in priznanja, tako da se tudi tu potrujuje resnica znanega pregovora: nehvaležnost je plačilo sveta.

Pogreb na morju.

Povest. — Spisal Frid. Kavčič.

Bil sem še drugi krmilar;* tako mi je pripovedoval nekoč moj zagoreli znanec, sivolasi starec, pomorski kapitan Druškovič, pravi vzor vrlega isterskega pomorščaka in zlata, gostoljubna duša slovanska.